Міністерство освіти і науки України

Київський національний лінгвістичний університет

ФІЛОНЕНКО НАТАЛІЯ ГЕОРГІЇВНА

УДК 811.133.1’367

СИНТАКСИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕКСТІВ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ: КОГНІТИВНИЙ ТА ЛІНГВОСИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ

10.02.05 – романські мови

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

Київ–2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному лінгвістичному університеті, Міністерство освіти і науки України

Науковий консультант доктор філологічних наук, професор
Кагановська Олена Марківна,
Київський національний лінгвістичний університет,
кафедра іспанської та французької філології,
завідувач кафедри

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Бурбело Валентина Броніславівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
кафедра романської філології Інституту філології,
професор

доктор філологічних наук, доцент
Косович Ольга Василівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
кафедра романо-германської філології,
завідувач кафедри

доктор філологічних наук, доцент
Леміш Наталія Євгенівна,
Національний педагогічний університет
ім. М.П. Драгоманова, факультет іноземної філології,
кафедра філософії мови, порівняльного мовознавства
та перекладу,
в.о. завідувача кафедри

Захист відбудеться "16" грудня 2016 р. о 10^{30} годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.054.02 Київського національного лінгвістичного університету (03680, МСП, Київ-150, вул. Лабораторна, 5/17)

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного лінгвістичного університету (03680, МСП, Київ-150, вул. Червоноармійська, 73)

Автореферат розісланий "11" листопада 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради О.В. Государська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертацію присвячено вивченню синтаксичної організації сучасного французького художнього прозового тексту, його структурно-системному конструюванню у когнітивному та лінгвосинергетичному аспектах.

Структуралізм як науковий напрям витлумачує мову як системно-структурне утворення, що має рівнево-ієрархічну організацію. Найвищим рівнем визнано синтаксичний (М.П. Кочерган), що у французькій лінгвістиці розвивався за чотирма магістральними етапами: *класичним* (Ф. де Соссюр, Ш. Баллі, А. Сеше, А. Мейє, Ж. Вандріес), *постклacичним* (Е. Бенвеніст, А. Мартіне, Л. Теньєр, А.Ж. Греймас), *сучасним* (Ж.-К. Анкомбр, Г. Гійом, А. Дюкро, Б. Комбет, Ц. Тодоров) та *неосучасним* (Ж.-М. Адам, Ж.-П. Декле, Ф. Растьє, Ж. Фонтаній, К. Фукс, К. Шароль). На двох перших етапах синтаксичну будову французької мови розглядали здебільшого на такому фактичному матеріалі, як речення, тимчасом два останні змістили вектор уваги синтаксистів убік тексту.

Загалом романські синтаксичні студії XX–поч. XXI ст. спираються на припущення Г. Гійома та А. Мейє про полісистемність мови, яка є "системою систем", або складною гіперсистемою, що складається з менших систем. При цьому у системі мови синтаксис уважають статичною підсистемою (К. Бор), тоді як у мовленні, зокрема і в художньому, для нього характерною є динамічність (Є.А. Іванчікова). І хоча французька синтаксична традиція формувалася на засадах праць представників згаданих вище шкіл класичного і постклacичного структуралізму, які аналізували речення як основну синтаксичну одиницю, сьогоденна увага дослідників звернута до синтаксичної системи художнього тексту як гетерогенного явища, що має когнітивно-семіотичну природу (Ф. Растьє).

Сучасні когнітивно-семіотичні дослідження синтаксису у своїй основі спираються на традиції античних мислителів та доби Середньовіччя, граматику Пор-Рояля тощо, які ще задовго до Ф. де Соссюра робили спроби розкрити роль мови в організації структур людської свідомості (М.М. Попович). Продовжуючи розробку теорії когнітивної граматики Р. Ленекера, Дж. Лакоффа, Л. Талмі та ін., а також залучаючи топологічні морфодинамічні синтаксичні моделі-стемми Л. Теньєра, французький когнітивіст Ж. Петіто переконаний у тому, що "синтаксис є первинним лінгвокогнітивним матеріалом, а синтаксичні структури "апріорі" мають концептуальний зміст". Водночас, підтримуючи постулати структурної семантики А. Греймаса, Ж. Фонтаній, поглиблює теорію іконічності (фігуративності) синтаксису положеннями про те, що "неусвідомлюваний нейрокогнітивний механізм синестезії відбивається на іконічності фразового синтаксису, який є рефлекторною когнітивно-сенсорною проекцією певної ситуації, що виявляється у процесі когнітивної операції фігуративного переносу".

Обидва вектори – *когнітивний* і *семіотичний* – є домінантними для синтаксичного студіювання художнього тексту поч. XXI століття, де останній витлумачують як дихотомічну єдність і піддають ревізії колишні твердження про лінійну структурність тексту (Н.Д. Зарубіна, Л.Г Фрідман та ін.). А тому визнання тексту як мовленнєвої, так і мовної одиниці (А.І. Новиков) базується на співвідношенні між індивідуальним і системно-мовним компонентами у текстотворенні і становить одну з його дискусійних проблем.

У руслі цієї дискусії перебуває концепція самоорганізації тексту за рахунок внутрішньої динаміки його системи (А.А. Зернецька), інакше кажучи, ідея про те, що текст сам себе створює, тобто про його самопрограмування, про його синергетичну природу (І.О. Герман, Т.І. Домброван, О.Ю. Корбут, І.Ю. Моісеєва, Г.Г. Москальчук, Л.С. Піхтовнікова, В.А. Піщальникова та ін.).

Критика лінгвосинергетичного підходу заснована на постулаті про складність доведення самоорганізації мови, проте численні пошуки вирішення цієї проблеми свідчать про правомірність цього наукового погляду (В.І. Аршинов, В.Г. Буданов, Л.П. Киященко, О.Н. Князєва, С.П. Курдюмов, Г.О. Котельников, Р.Г. Піотровський, Є.В. Пономаренко). Передовсім теза одного з фундаторів загальної теорії систем Л. Берталанфі свідчить на користь самоорганізаційних властивостей мови і тексту, адже відкритість їхніх систем забезпечена зв'язками і взаємообміном із середовищем (П.К. Анохін), тобто з ментальними просторами читача й автора тексту як користувачів мови в межах їхньої розумової діяльності.

Така постановка проблеми засвідчує перспективність дослідження художнього тексту з позицій когнітивної семіотики і лінгвосинергетики.

Актуальність теми дисертації визначається її спрямованістю на аналіз художнього тексту в руслі когнітивно-дискурсивної та лінгвосинергетичної парадигм при домінуванні поліпарадигмальності як методологічного підґрунтя. Когнітивно-семіотичний напрям сучасних досліджень, складником якого є когнітивна граматика і, насамперед, когнітивний синтаксис, зорієнтований сьогодні на вивчення організації структур свідомості людини – носія конкретної мови, у даному разі французької, однією з яких є синтаксичний концепт, та їхнє відображення у художніх текстах. Поєднання когнітивно-семіотичного і лінгвосинергетичного підходів до аналізу синтаксичної структури і системи сучасного французького художнього тексту сприятиме формулюванню нових законів його самоорганізації та виявленню динамічності й полікодовості.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що тексти сучасної французької художньої прози, з одного боку, є результатами реалізації інтенції їхніх авторів, а з іншого, синтаксис сучасного французького художнього прозового тексту є складною саморегульованою системою, організованою на основі фундаментальних синергетичних принципів текстотворення. Підґрунтям для функціонування синтаксичної системи художнього прозового тексту є синтаксичні концепти, які формуються у ментальному просторі (за Ж. Фоконьє) під впливом тілесного досвіду і буття людини. Синтаксична система відіграє першорядну роль у полісеміозисі та поліінтерпретації художнього тексту, який має біоморфні характеристики завдяки підтвердженню правила золотого перетину на рівні речення та ознаки квазіфрактальності через наявність у текстах сучасної французької художньої прози текстоїдних речень.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дослідження проводилося у напрямі, що визначається комплексною науковою темою "Системність одиниць романських мов; когнітивний та комунікативно-функціональний аспекти", над якою працює кафедра іспанської та французької філології Київського національного лінгвістичного університету (тему затверджено вченою радою КНЛУ, протокол №9 від 17 березня 2011 року). Проблематика роботи належить до питань,

що вивчаються в рамках держбюджетної наукової теми "Мови світу: генезис, таксономія, функціонування у синхронії і діахронії" (державна реєстрація № 0115U0022513, наказ Міністерства освіти і науки України № 1243 МОН України від 31.10.2014 р.) за напрямом Романські мови (10.02.05).

Метою роботи є розкриття синтаксичної структурно-системної організації сучасного французького прозового художнього тексту в когнітивному та лінгвосинергетичному аспектах.

Поставлена мета передбачає необхідність розв'язання таких **завдань**:

– визначити домінантні теоретичні напрями вивчення синтаксичної структури і системи сучасного французького художнього прозового тексту з позицій когнітивістики і лінгвосинергетики;

– уточнити зміст поняття "синтаксичний концепт" з огляду на когнітивний аспект текстотворення;

– розробити нову методологічну базу для аналізу когнітивної синтаксичної структури і лінгвосинергетичної системи сучасного французького художнього прозового тексту;

– змоделювати концептуальну структуру синтаксичних одиниць сучасного французького художнього прозового тексту;

– систематизувати якісно-кількісні показники синтаксичних одиниць сучасного французького художнього прозового тексту;

– виявити позиційну динаміку синтаксичних одиниць у сучасному французькому художньому прозовому тексті;

– установити закономірності синтаксичної системної самоорганізації сучасного французького художнього прозового тексту з урахуванням структурних та динамічних його характеристик.

Об'єктом дослідження є синтаксичні конструкції підмета та присудка відібрані у результаті суцільної вибірки з сучасних французьких художніх прозових творів.

Предметом дослідження є когнітивна синтаксична структура та лінгвосинергетична система синтаксичних конструкцій у прозових художніх текстах сучасних французьких письменників.

Матеріалом дослідження є тексти прозових творів сучасних французьких письменників, що були удостоєні у XXI столітті найпрестижнішої французької літературної премії Гонкур за кращий роман французькою мовою: Л. Годе "Le Soleil des Scorta", А. Женні "L'art français de la guerre", Ж. Леруа "Alabama song", Ж. Літтеля "Les Bienveillantes", М. Ндіай "Trois femmes puissantes", А. Раімі "Syngué sabour. Pierre de patience", Ж.-К. Рюфена "Rouge Brésil", М. Уельбека "La Carte et le Territoire", Ж. Феррарі "Le Sermon sur la chute de Rome". Вибір матеріалу здійсненої розвідки зумовлений переконанням про еталонність текстів гонкурівських лауреатів як у плані прояву тенденцій сучасної французької мови, так і у ракурсі романного жанру французького художнього прозового тексту.

Методи дослідження. Комплексна методика дослідження ґрунтується на принципах когнітивізму, редукціонізму, функціоналізму та принципі лінгвосинергетичної системності, що забезпечили розкриття структурно-системної синтаксичної організації сучасного французького прозового художнього тексту.

Обраний комплексний підхід зумовив вибір релевантних методів і прийомів аналізу мовного матеріалу: *дескриптивно-аналітичний метод* застосовано для систематизації основних синтаксичних присудкових конструкцій у текстах французької художньої прози; *функціонально прагматичний метод* та *елементи дискурс-аналізу* – для дискурсивно-семіотичної та прагматичної характеристик синтаксичних конструкцій з огляду на їх текстотвірну функцію та роль у конструюванні тексту на мікро- й макрорівнях; *експлікативний* метод (explication du texte), за Л.В. Щербою, – для виявлення взаємодії синтаксичних одиниць (парцелятів і синтаксичних повторів) з емоційним та художньо-образним наповненням тексту; *інформаційно-смисловий* метод, за М.М. Кожиною, – для розкриття впливу розвитку сюжету на критичні та стабільні стани підсистем синтаксичних конструкцій у лінгвосинергетичному аспекті; *структурний* метод, зокрема його методики – *дистрибутивний* аналіз та *за безпосередніми складниками,* за Ю.Д. Апресяном, – для ідентифікації сполучуваності й контекстного оточення синтаксичних одиниць у художньому тексті; *компонентний* аналіз – для установлення семантичної структури складників синтаксичних конструкцій як репрезентантів синтаксичного концепту; *трансформаційний* аналіз – для виявлення ядерних типів синтаксичних конструкцій, їхніх концептуальних складників та концептуальної уніфікації, за Р. Ленекером та Л.О. Фурс; *семантико-когнітивний метод* – для реконструкції концептуальних елементів і когнітивних домінант, за Дж. Лакоффом, синтаксичних концептів. Методами і прийомами *лінгвосинергетичного* підходу є: *квантитативний* метод – для вимірювання комбінаторики синтаксичних одиниць: співвідношення прагматичної, семантичної та конотативної інформації, за Р.Г. Піотровським, та подальше *моделювання* синтаксичних концептів з метою демонстрації їхньої динаміки, представлення атракторів та нерівноважних станів підсистем конструкцій та пошуку текстотвірних домінант; методика *матричного моделювання* – для унаочнення синтаксичної системи та структури текстів сучасної французької художньої прози; метод *позиційного аналізу*, за І.Ю. Моісеєвою, – для візуалізації лінійно-динамічної організації підсистем синтаксичних конструкцій; метод *золотого перетину* – для визначення гармонійних центрів тексту, за Г.Г. Москальчук, та їхнього впливу у зоні золотого перетину на текстотвірну домінанту симетрії синтаксичної системи тексту.

Наукова новизна одержаних результатів роботи полягає в тому, що в ній уперше *здійснено* полідисциплінарний аналіз когнітивно-семіотичної і лінгвосинергетичної природи синтаксичних одиниць у плані їхньої організації французьких художніх прозових текстів; *уточнено* поняття синтаксичного концепту як багаторівневого комбінованого ментального конструкту мовного і немовного знання, що категоризується, семіотизується та колективно виражається у синтаксичних мовних одиницях у результаті когнітивної мовленнєво-розумової діяльності людини на основі її тілесного (перцептивного) досвіду; *переосмислено* принципи синтаксичного дослідження художнього тексту у лінгвосинергетичному аспекті, що дало змогу по-новому інтерпретувати синтаксис тексту як складну самоорганізовану систему відкритого типу і виявити основні домінанти текстотворення; *розроблено* процедуру аналізу таких синтаксичних концептів французької мови у художньому прозовому тексті, як ПРОПОЗИЦІЙНА ПРЕДИКАЦІЯ,

АКЦІОНАЛЬНІСТЬ, СТАН, БЕЗОСОБОВІСТЬ, НАЯВНІСТЬ / БУТТЯ / ІСНУВАННЯ, ВЛАСТИВІСТЬ на основі універсальної біцентричної конструкції французької мови: підмет + присудок; *запропоновано* нову методику матричного моделювання синтаксичних концептів та моделювання матриці синтаксичної системи художнього прозового тексту, яка сприяла презентації суспільного та індивідуального в її синтаксичній організації. Уперше *виявлено* статику та динаміку вживання синтаксичних одиниць у сучасному французькому художньому тексті та *представлено* синтаксичну організацію текстів сучасної французької художньої прози тексту і *розкрито* закономірності їхньої будови у лінгвосинергетичному ракурсі; *ідентифіковано* асистемні синтаксичні одиниці, які є надкороткими парцелятами та неповними реченнями, а також наддовгими текстоїдними реченнями, реалізованими у тексті завдяки пунктуації; *набули подальшого розвитку* теоретичні положення синтаксису сучасної французької мови, зокрема у плані когнітивно-семіотичних закономірностей самоорганізації та функціонування синтаксичної системи французької мови у художньому мовленні.

На захист винесено такі положення:

1. Синтаксис сучасного французького художнього тексту організований на таких його основних загальних властивостях, як бінарність, ієрархічність та емерджентність і є одночасно структурою і системою. Структурність характеризується ієрархічністю мікро- і макрорівнів, тимчасом системність – бінарністю, проявом якої є дихотомії симетрії/асиметрії, лінійності/нелінійності, закритості/відкритості, статики/динаміки. Для системно-структурної синтаксичної організації тексту в цілому притаманна емерджентність та неадитивність.

2. На мікросинтаксичному рівні сучасного французького художнього прозового тексту вербалізуються синтаксичні концепти актуалізаційно-конфігураційного формату – метамовні концепти, колективні концепти й ідіоконцепти конфігураційного формату. Ці концепти представлені синтаксичними зв’язками конструкцій у реченні і слугують для відображення мовної і немовної дійсності та її категоризації. Метамовні концепти є структурним субстратом для формування конвенційних композиційно-синтаксичних текстостилевих ідіоконцептів.

3. На макросинтаксичному рівні сучасного французького художнього прозового тексту вербалізуються композиційно-синтаксичні текстові концепти, які віддзеркалюють ментальні операції автора художнього тексту при доборі засобів структурування текстового простору. Колективні та індивідуальні концепти вербалізуються через конфігураційні когнітивні маркери, у яких відбиваються когезія, парадигматика, міжрівневі зв’язки, вертикальний план розгортання тексту.

4. Когнітивна операція предикації формує речення французької мови на основі універсального мовного біцентричного синтаксичного комплексу підмет + присудок, який виникає як мовне віддзеркалення фізичної дихотомії матерія/рух. Вербоцентричність французької пропозиційної предикації є основою для вербалізації базових метамовних концептів АКЦІОНАЛЬНІСТЬ, КАУЗАТИВНІСТЬ, СТАН, ВЛАСТИВІСТЬ, НАЯВНІСТЬ, ПОСЕСИВНІСТЬ, ПРОЦЕСУАЛЬНІСТЬ, БЕЗОСОБОВІСТЬ, серед яких найфундаментальнішим концептом, що визначається на основі постулату про іконічність та фігуративність синтаксису, є концепт НАЯВНІСТЬ / БУТТЯ / ІСНУВАННЯ.

5. Основними домінантами синтаксичної організації текстів сучасної французької художньої прози є повтор, золотий перетин та симетрія, які є універсальними когнітивними кодами як автора, так і читача. Водночас симетрія, повтор та золотий перетин є також композиційними нормами макро- і мікросинтаксичного рівнів тексту, що підтримують його цілісність та зв'язність, за допомогою яких моделюється текстова структурно-синтаксична матриця.

6. Повтор форми і змісту синтаксичних одиниць різних рівнів у тексті є головним найочевиднішим принципом структурної організації, який демонструє динаміку синтаксичної системи тексту. Системний принцип повтору як критерій текстуальності є засобом структурування тексту, що проявляється контактно або дистанційно, абсолютно або частково у словосполученні, реченні, надфразній єдності, смисловому уривку, абзаці, структурному розділі, тексті. Сутність повтору розкривається у стилістичних фігурах і авторських прийомах, таких, як анафора, епіфора, анепіфора, епанафора, паралелізм, градація.

7. Період у сучасному французькому художньому тексті еволюціонував у текстоїдне речення завдяки ідеології постмодерну і набув ознак тексту із власною внутрішньою особливою пунктуацією. Текстоїдне речення має внутрішні інтертекстуальні зв'язки, містить діалоги персонажів, зчеплення їхніх реплік в одному текстоїдному реченні разом із мовленням оповідача і є не лише образотворчим прийомом, що забезпечує поліфонію і зміну планів, а й формує монолітну смислову єдність. Цей тип речень створює передумови для мовної гри, що є характерним для сучасного французького художнього тексту і літературного поля взагалі, яке і зараз перебуває під впливом епохи постмодерну. Концепція текстоїдного речення дозволяє через принцип рекурсії утворювати максимально довгі речення, навіть до меж тексту.

8. Золотий перетин – поліфункціональна системна домінанта структурування і цілісності художнього прозового тексту, його структурно-смисловий, композиційний і сюжетотвірний гармонійний центр, що реалізується на різних синтаксично-текстових рівнях: від речення до цілого тексту. На ділянках тексту із двома гармонійними центрами золотого перетину – першим і другим – найчастіше виявляється дисбаланс синтаксичної системи тексту – максимальне або мінімальне вживання конструкцій певних типів, що суттєво позначається на їхній динаміці. У разі складного структурування тексту золотий перетин перебирає на себе роль структурної осі симетрії. Когнітивне значення золотого перетину полягає у його смислотвірній та сюжетотвірній функціях.

9. Синтаксична система сучасного французького художнього прозового тексту характеризується двома типами симетрії – осьовою та центральною. Осьова симетрія полягає в дзеркально-ідентичній динаміці одного типу конструкцій. Центральна симетрія виявляється в дзеркально-ідентичній динаміці кількох типів конструкцій стосовно один одного, причому окремі типи можуть бути асиметричними щодо самих себе. Симетрія виявляється відносно серединних розділів текстів; зрідка центр, або вісь, зазнають зсуву в бік золотого перетину. Антисиметричність кількох підсистем синтаксичних конструкцій є ознакою їхньої взаєморівноваги і проявом центральної симетрії.

10. Динаміка синтаксичної системи сучасного французького художнього тексту демонструє рівноважні та нерівноважні, зокрема критичні, стани підсистем типів синтаксичних конструкцій. Перебування синтаксичних конструкцій одного типу у рівноважному стані і їхня впорядкованість на одних відрізках тексту балансує поруч із критичними станами цих конструкцій на інших відрізках. Рівновага підсистеми одного типу конструкцій зберігається за рахунок нерівноважних станів інших типів конструкцій в одній й тій же ділянці тексту.

Одержані результати підтвердили гіпотезу про самоорганізацію синтаксису французького художнього прозового тексту на основі когнітивного субстрату синтаксичних концептів, про першорядну роль синтаксису у полісеміозисі та поліінтерпретації, про віддзеркалення у синтаксичних структурах тілесного досвіду і буття людини, про фрактальність сучасного тексту через наявність у ньому текстоїдних речень, про пропорційне співвідношення колективного та індивідуального у текстотворенні, адже колективне відображено у результатах дослідження чотирьох підсистем найуживаніших і найменш використовуваних присудкових конструкцій та системі підмета, а індивідуальне – у відмінностях показників восьми присудкових конструкцій аналізованих текстів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання у курсах теоретичної та практичної граматик французької мови (розділи "Синтаксис", "Текст", "Речення", "Частини мови", "Іменник", "Дієслово", "Прислівник", "Займенник", "Прикметник", "Категорія стану", "Герундій"), стилістики та інтерпретації тексту (розділи "Стиль тексту", "Синтаксис художнього тексту", "Емотивний синтаксис"), зарубіжної літератури ("Французька література XXI століття"). Дослідження, висновки і основні положення є вагомим внеском у сучасне романське мовознавство: у теорію тексту і теоретичну та практичну граматику, зокрема у синтаксис; вони мають широкий потенціал застосування у подальших розвідках синтаксичних систем романських мов, у дослідницькій практиці для аналізу синтаксичної впорядкованості й організації текстів та оцінки структури текстів різних жанрів; створюють підґрунтя для отримання нових даних про синтаксичну організацію тексту, про когнітивні характеристики синтаксичних одиниць у французьких художніх прозових творах, а також про роль колективного та індивідуального компонентів у когнітивному процесі конструювання художнього тексту. Запропонована методика може бути екстрапольована на синтаксичні дослідження текстів як різних жанрів, так й інших мов.

Апробація результатів дослідження здійснена на *тринадцяти* міжнародних конференціях: "Іноземна філологія у XXI столітті" (Запоріжжя, 2012), "Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація" (Харків, 2013), "Міжкультурна комунікація Мова–Культура–Особистість" (Острог, 2013, 2015), "Пріоритети германського та романського мовознавства" (Луцьк 2012, 2013), "Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації" (Острог, 2015), "Україна і світ: діалог мов і культур" (Київ, 2012, 2013, 2014, 2015), "Philology and Linguistics in the Digital Age (APSE − 2016)" (Угорщина, Будапешт, 2016); "Мови і світ: дослідження та викладання" (Кіровоград, 2016); та на *двох* всеукраїнських конференціях: "Структурно-семантичні і когнітивно-дискурсивні парадигми сучасного романського мовознавства" (Дніпропетровськ, 2013; Одеса 2015).

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено у *тридцять одній* публікації, серед яких *одна* монографія: "Синтаксична організація сучасного французького художнього прозового тексту", *вісімнадцять* статей, надрукованих у фахових наукових виданнях України, *чотири* статті у зарубіжних періодичних наукових виданнях, *дві* статті в міжнародних виданнях, а також *шість* тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських лінгвістичних конференціях.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списків використаних наукових джерел (528 позицій, з яких – 194 іноземними мовами), довідкової літератури (16 позицій), ілюстративного матеріалу (9 позицій) та 16 додатків. Загальний обсяг роботи – 504 сторінки, обсяг основного тексту дисертації становить 373 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** аргументовано доцільність проведення розвідки, актуальність обраної теми, розкрито наукову новизну, визначено мету, завдання й основні положення, що виносяться на захист, представлено методи дослідження, сформульовано теоретичне й практичне значення його результатів.

Перший розділ "Теоретичні напрями вивчення синтаксичної структури і системи текстів сучасної французької художньої прози" присвячений критичному аналізу синтаксичних теорій французької мови, вивченню проблематики сучасних синтаксичних досліджень художнього прозового тексту, когнітивному та системному аспектах французького синтаксису. У розділі систематизовано основні мовні й текстові категорії французького синтаксису, підсумовано результати дискурсивних студій тексту в аспекті взаємозв'язку форми та змісту, виокремлено основні властивості семіотичної системи синтаксису сучасного французького художнього прозового тексту, а також доведено необхідність поєднання системно-структурної та когнітивно-дискурсивної парадигм у синтаксичних розвідках художнього тексту.

Французький синтаксис у різні часи його вивчення становив об'єкт численних досліджень у таких аспектах: *функціональному* (Р.О. Будагов, Ф. Гаде, Ж. Дамурет і Е. Пішон, А. Мартіне), *прагматичному* (А. Кюліолі, Д. Менгено, Ж. Мешлер, Л.М. Мінкін, А. Соважо), *структурному* (А. Греймас, Н.М. Малкіна, Б. Потьє, Є.А. Реферовська, Ф. де Соссюр, Л. Теньєр), *семантичному* (Ю.Д. Апресян, П. ле Гофі, М. Коен), *історичному* (Р.О. Будагов, М.С. Гуричева), *стилістичному* (Е.М. Береговська, Р.Г. Піотровський, Ю.С. Степанов), *загальномовному* (Ш. Баллі, В. Вартбур, В.Г. Гак, М. Гревіс, П. Зюмтор, Л.І. Ілія, Ж. та Р. Лебідуа, К. Сандфельд); у *теорії тексту* (В. Банару, В.Г. Борботько, В.Г. Гак, О. Дюкро, І.О. Мельчук), зокрема у *художньому* (Ж.-М. Адам, А.Я. Алексєєв, А.Я. Андрієвська, В.Б. Бурбело, А.Ж. Греймас, О.М. Кагановська, Ц. Тодоров, М. Шароль), а також у плані *формалізації синтаксичного аналізу* (А. Мартіне, І.О. Мельчук, О.І. Новіков), *породження мовлення* (Г. Гійом, Н.А. Шигаревська, Ж.-Л. Шіс), у *номінативно-когнітивному* ракурсі (О.Г. Беляєвська, М.Я. Блох, Г. Гійом, Ж.-П. Декле, К. Дельбек, Ж. Мілнер, Ж. Фонтаній, К. Фукс, Л.О. Фурс).

Останнім часом все частіше емпіричною базою синтаксичних студій стає текст і передовсім художній. Вище було постульовано, що мова і текст є системами, що саморозвиваються і саморегулюються, яким властива ієрархія ступеневої організації елементів і побудова підсистем, що також є системами. Художній текст є складною системою, що самовпорядковується. Завдяки трансформації та взаємопереходу синтаксичних структур і спонтанно-флуктуаційній зміні простіших форм на складніші відбувається самоорганізація тексту і його текстотворення (І.Ю. Моїсеєва Н.С. Олизько). Входячи до тексту, синтаксичні одиниці утворюють його, адаптуючись і підпорядковуючись його умовам (С.Г. Іллєнко).

У структурно-синтаксичних дослідженнях тексту виокремлюються трансфразові й фразові структурно-синтаксичні текстові категорії. Член речення, словосполучення, речення є фразовими синтаксичними категоріями так само, як і порядок слів, що відображає синтаксичні відношення у французькому реченні. Поруч із відзначеними фразовими категоріями, синтаксис художнього тексту спирається на такі трансфразові поняття: простір тексту, абзац, складне синтаксичне ціле, дискурс, текстова цілісність та сегментація тексту (З.Я. Тураєва), когезія, парадигматика, синтагматика, міжрівневі зв’язки, горизонтальний і вертикальний плани розгортання тексту (Ж.-М. Адам), об’ємно-прагматичне і контекстно-варіативне членування тексту (І.Р. Гальперін).

Згідно з теоріями Ж. Фоконьє та Дж. Лакофа, у ментальних просторах структурування інформації відбувається у рамках пропозиційних когнітивних моделей, що уможливлює таке узагальнення: пропозиція, зокрема у французькій мові пропозиційна предикація, є однією з універсальних когнітивних структур і співвідноситься з розумовою сферою, а речення є одиницею мови і тексту.

Лінійна послідовність синтаксичних одиниць і синтаксичні зв’язки відображають зв’язки та відношення між концептами у когнітивних ментальних утвореннях (Ю.Ю. Леденєв). Синтаксичний концепт є ментальним відображенням такого мовного явища, як значення синтаксичної одиниці. Синтаксичні одиниці французької мови (словосполучення, синтагма) також здатні опредметнювати синтаксичні концепти. Найзручнішою синтаксичною одиницею для концептуального синтаксичного аналізу, звичайно, є просте речення, або пропозиція, оскільки воно, на перший погляд, репрезентує простий концепт.

В.Г. Гак визначає когнітивну операцію предикації як "акт думки", що встановлює логічні предикативні зв’язки у реченні, розмежовує поняття зв’язків та відношень і виокремлює три основні структурно-семантичні види синтаксичного зв’язку. Семантика синтаксичних відношень у межах французького простого речення на рівні словосполучення (агентивні, об’єктні, посесивні, атрибутивні, каузативні відношення) відрізняється від семантики синтаксичних відношень у складному реченні (часові, компаративні, різноманітні обставинні), а також від специфіки структурно-синтаксичного зв’язку між реченнями у тексті (тематичні прогресії: лінійна, постійна, розділена; зв’язність і зчеплення, порядок слів) та між текстовими фрагментами. А така системна властивість тексту, як емерджентність (Л.М. Мінкін, Б. Комбет) є поясненням семіотизації синтаксичного зв’язку і виникненню синтаксичних відношень. Визнання знаковості синтаксичних одиниць уможливлює виявлення їхніх концептуальних характеристик.

Синтаксичні зв'язки та відношення у тексті є екстраполяцією концептуальних зв'язків, які усталюються у ментальному світі людини і категоризують її модель реальності. У протиставлення соссюрівській концепції довільності мовного знака сучасна лінгвістика крізь призму когнітивного підходу декларує можливість реконструювати когнітивні структури, засновуючись на даних зовнішніх мовних форм (О.Є. Кібрік). Ментальні мовні структури не існують відокремлено від когнітивних і тому ані розділяти їх, ані стверджувати про їхню взаємодію без розуміння певної умовності, неможливо (О.В. Кравченко). Хоча зв'язок між мовленням і мисленням є очевидним, проте ототожнювати матеріальне мовленнєве утілення мовних структур та їхні ментальні репрезентації не доводиться.

Синтаксична організація французького художнього тексту передбачає нелінійну взаємодію чотирьох кооперативних мікро- та макросинтаксичних рівнів: структурно-синтаксичного (словосполучення, фраза, надфразна єдність, узгодження членів речення), семантико-синтаксичного (синтаксичний повтор, паралелізм), модального (окличні, питальні, звертання), синтактико-стилістичного (сегментація, парцеляція, співвідношення регістрів) (В.Б. Бурбело).

У структурно-синтаксичній організації художнього тексту на перший план виходить поняття інваріанту структури тексту, оскільки текст є одиницею і цілісним утворенням. Інваріант структури тексту – матеріальне втілення синтаксичної матриці тексту, про існування якої зазначали такі дослідники, як Ж.-М. Адам, Ж.-Б. Гріз, К. Леві-Стросс, М. Ріффатерр. Інваріантна структурно-синтаксична матриця художнього прозового тексту передбачає наявність певних стабільних складників, якими є рекурентні центри, що вбудовані в цю матрицю за правилом золотого перетину. Разом із правилом золотого перетину, одним з головних принципів художнього тексту є повтор. Сегментація художнього тексту на семантико-смислові відрізки відображена на просодичному рівні у пунктуації. Пунктуація є одним із ключових ідеографічних й утилітарних модусів смислопородження. Наявність авторської незвичайної або надлишкової пунктуації, так само як і відсутність необхідної пунктуації, типографічних знаків та позначення сегментації тексту має ігрове і логіко-смислове навантаження.

У сучасному французькому художньому прозовому тексті, який є полем художньої авторської гри, питання вибору і стилістики синтаксичних засобів вираження авторської інтенції стає джерелом додаткового прагматичного змісту. Такі синтаксичні фігури, як парцеляція, інверсія (крім нормативного значення формування питання), риторичне запитання, еліпс, антиципація, реприза, препозиція (наприклад, обставини по відношенню до присудка), повтор (анафора, епіфора, анепіфора, епанафора, паралелізм, градація), є характерними для французького художнього прозового тексту стилістичними засобами логічного, емоційного і смислового виражень авторського художнього задуму. Свідоме авторське порушення мовної норми є логічним наслідком письменницького прагнення до оригінальності й унікальності та шляхом до розробки власного ідіостилю, що залишається актуальним для авторів в епоху постструктуралістських, деконструктивістських, постмодернових та пост-постмодернових літературно-філософських романних тенденцій сучасної французької літератури.

У другому розділі "Методологічна база для аналізу синтаксичної організації текстів сучасної французької художньої прози" викладено методологію вивчення синтаксичних категорій сучасного французького художнього тексту, окреслено методи, використані у здійсненій розвідці та висвітлено поняття та категорії синтаксичного дослідження художнього тексту у когнітивному та лінгвосинергетичному аспектах.

Системно-структурна парадигма передбачає широке використання дескриптивно-аналітичного методу з елементами кількісного аналізу, що означає безпосереднє виявлення основних синтаксичних структур та закономірностей їхнього функціонування. Лінеарна текстова розгортка, структура речення у тексті та різноманітні її порушення, зокрема такі, як порядок слів та недотримання правил будови його синтаксичних одиниць, спонукає також до залучення методу позиційного аналізу просторово-часової організації художнього тексту.

Різні синтаксичні рівні художнього прозового тексту вибудовуються ієрархічно завдяки дикурсивно-семіотичним та прагматичним особливостям синтаксичних конструкцій. Ці характеристики виявлялися за допомогою функціонально прагматичного методу та елементів дискурс-аналізу. Статус художньої прози легітимізує використання кількох методів, зокрема запропонованого Л.В. Щербою методу explication du texte при аналізі вираження через парцельовані конструкції та текстоїдні речення емоційного і художньо-образного компонентів текстів та інформаційно-смисловий метод, який передбачає врахування впливу сюжету на біфуркації у синтаксичній системі твору. Інформаційне і смислове навантаження передостаннього розділу роману Л. Годе "Le Soleil des Scorta" сприяє появі критичних станів синтаксичної системи цього твору.

Для визначення видів конструкцій, формалізації й узагальнення висновків про синтаксичні елементи речення ми використовували синтагматичний аналіз та традиційний метод безпосередніх складників (Ю.Д. Апресян), в основі якого міститься принцип синтаксичних відношень підрядності та ієрархічності між складниками у реченні або у словосполученні. При аналізі одиниць дослідження висновки виносились на основі поєднання структурно-синтаксичного та функціонально-смислового критеріїв.

Методологічний потенціал ідей синергетики як науки про складні динамічні системи із ознаками самоорганізації дозволяє використання синергетичної теорії у дослідженнях законів виникнення, організації та впорядкованості різноманітних систем, зокрема й тексту як об’єкта лінгвістики. Передумови застосування методологічного апарату синергетики у лінгвістичному дослідженні виникли відтоді, відколи мова та текст визнані системами, що спричинило появу трансдисципліни лінгвосинергетики. Перебуваючи на позиціях визнання легітимності лінгвосинергетичного підходу, у четвертому розділі нашого дослідження ми пропонуємо власну методику аналізу синтаксичної організації французького художнього прозового тексту з такими етапами:

1. Визначення одиниць дослідження. Згідно з таксономічним методом, нами було обрано такі конститутивні одиниці тексту: цілий текст, речення як складник тексту, синтаксична конструкція підмет + присудок + […] як основа і складник речення.

При ідентифікації типу конструкції ми використовували елементи дистрибутивного аналізу за формальним критерієм, оскільки він має переваги перед семантичним через зниження впливу суб'єктивної оцінки (А.О. Вєтров).

Ми враховували як текстову, так і мовну дистрибуції досліджуваних одиниць, а саме контекстне оточення, тобто порядок слів, конкретніше, передування та послідовність синтаксичних складників у реченні тексту і відповідність цих даних мовним правилам, наприклад, при вивченні інверсії у питальних реченнях мовлення персонажів та у двокомпонентних реченнях реплік персонажів і оповідачів. При складанні символьних схем конструкцій та визначенні приналежності конструкцій до того чи іншого синтаксичного типу ми послуговувались процедурою аналізу за безпосередніми складниками, яка передбачає у французькій мові певні узагальнення, зокрема щодо встановлення груп певних частин мови, наприклад, дієслівних, іменникових, займенникових.

2. Квантитативна обробка визначених одиниць цілого тексту, а саме: речення та синтаксичних конструкцій. Ми віднаходили сукупну кількість речень у цілому тексті, а також кількості речень у структурних підрозділах для визначення конкретного розташування зон гармонійних центрів із максимальним смисловим навантаженням згідно з правилом золотого перетину. Шляхом суцільної вибірки ми знайшли загальні кількості елементарних предикативних пар підмет + присудок як у цілому тексті, так і у кожному структурному підрозділі. Сукупну кількість пар підмет + присудок у цілому тексті ми обирали за 100% по відношенню до загальної кількості пар підмет + присудок для кожного окремого типу синтаксичної конструкції підмет + присудок + […]. Кількість пар підмет + присудок у кожному підрозділі тексту також приймали за 100% для вираховування частки окремих типів синтаксичних конструкцій підмет + присудок + […] у цьому підрозділі.

Головний принцип обчислення: частка конкретного типу конструкцій у певному структурному розділі віднаходиться згідно із сумарною кількістю всіх типів конструкцій у цьому самому розділі. Саме відсоткове обчислення надає об'єктивного розуміння станів синтаксичної системи, адже розділи за обсягом як речень, сторінок, так і пропозиційних пар є різними. Тому просте порівняння звичайних кількостей не надає відповідної оцінки.

Отримані кількісні дані уможливили проведення у четвертому розділі нашої розвідки аналізу статичних та динамічних аспектів розвитку синтаксичної системи кожного досліджуваного нами художнього тексту згідно з його структурою. Описана процедура дозволила встановити критичні та стабільні стани розвитку синтаксичної системи тексту. Середні показники співвідносяться із стабільними станами системи, а значні відхилення від середніх показників сигналізують про критичні стани системи.

З метою подальшого виявлення часток складників підмета нами були віднайдені шляхом суцільної вибірки субстантивні синтаксичні групи, займенникові та групи власного імені у пропозиційних парах підмет + присудок.

Обчислення часток концептуальних складників підмета здійснювалось на основі описаного вище принципу, а саме: сумарна кількість всіх синтаксичних груп підмета означалось нами як 100%, а від неї вираховували частку, яку представляють іменникова, займенникова та група власного імені.

3. Завдяки отриманим кількісним даним через усереднення даних складників підмета уможливлено виведення моделі універсальної когнітивної синтаксичної матриці тексту та її внутрішньої будови.

У третьому розділі ми послуговувались семантико-когнітивним методом і проаналізували абстрактні концепти та їхню вербалізацію у типових синтаксичних конструкціях сучасного французького художнього прозового тексту з опорою на певні емпіричні дані. Ключову роль у розвідці синтаксичних зв'язків присудка з іншими членами речення відіграє семантика синтаксису. Тому методику опрацьовування вербалізації цих концептів у синтаксисі зводять до процедури аналізу архетипу ситуації, висловленої пропозицією, та дослідження семантичних функцій актантів, через різноманітні характеристики їхніх денотатів.

Методика аналізу синтаксичних зв'язків і відображення у них абстрактних первісних, і через те найскладніших, концептів спирається на прийом їхнього графічного представлення у рамках методу графо-синтаксичного моделювання.

Для проведення кількісного аналізу французького художнього тексту у лінгвосинергетичному аспекті ми вважали необхідним вивчити структурні характеристики речення як основної і найочевиднішої одиниці синтаксичної розвідки тексту. Сегментацію французького речення у тексті ми виконували на основі поєднання морфологічного та синтаксичного критеріїв, що передбачало урахування теорії частин мови і їхніх функцій у ролі членів речення.

У третьому розділі "Когнітивна синтаксична організація текстів сучасної французької художньої прози" представлено концептуальний аналіз синтаксичних одиниць сучасного французького художнього прозового тексту, концептуальну основу порядку одиниць у тексті, досліджено ідіоконцептуальне використання та когнітивну роль знаків пунктуації, а також основні синтаксичні концепти сучасного французького художнього прозового тексту, запропоновано та обґрунтовано два нових терміна та нове розуміння структури синтаксичних концептів, уточнено термін "синтаксичний концепт", розглянуто вербалізацію основних синтаксичних концептів і доведено їхню магістральну текстотвірну роль у творах сучасних французьких авторів.

Термін "синтаксичний концепт" викликає наукові дискусії і є неоднозначним. Можливість визнання існування синтаксичних концептів підтверджується гіпотезою про те, що лексику та граматику не можна чітко розмежувати: лексика, морфологія, синтаксис формують континуум символьних структур, які розходяться за різними параметрами, проте можуть бути умовно поділені на окремі складники (Ж.-П. Декле). З одного боку, синтаксичний концепт – це понятійно цілісне ментальне утворення, з іншого боку, він може мати складну системно-мережеву і багатошарову структуру. Ця бінарність спричиняє рекурсивне "мерехтіння" як наслідок розбіжності й подальше ускладнення тлумачень та "розмивання" поняття. Згідно з концепцією фігуративного синтаксису Ж. Фонтанія, саме немовне буття людини впливає на формування іконічності синтаксичних структур. Все, що набуває мовного вираження, має бути тільки актуалізаційного або актуалізаційно-конфігураційного формату. У художньому тексті імпліцитний зміст синтаксичної одиниці може репрезентувати конфігураційний формат – особистісні авторські смисли.

Операцією предикації автор упорядковує синтаксичну структуру пропозиції. Послаблення концентрації уваги користувача мовою щодо нормативного вжитку певних граматичних правил або мовних одиниць у мовленні свідчить про певну автоматичність активізації відповідних ментальних структур, які впроваджують засвоєння і застосування мовних правил, часто неусвідомлюваних, отже, й про концептуалізацію мовних операцій. Лінгвістичне і концептуальне мають дотичні сфери, означуване поглинається концептом, а процеси граматикалізації та концептуалізації – споріднені (Ж. Пекельдер).

Беручи до уваги гіпотезу фігуративности французького синтаксису, синтаксичні суб□єктно-предикатні відношення, що виникають як результат зв'язку підмета і присудка у французькому реченні, є синтаксичною проекцією когнітивного архетипу просторово-часових відносин (Ж. Петіто), значення яких можна назвати інваріантним. Засновуючись на тезі про приналежність мовних операцій до ментальних структур, а також на теорії про іконічність та фігуративність синтаксису, ми вважаємо, що у ментальних структурах є зони певних ***метамовних концептів***.

У моделі текстопородження саме операція предикації здійснює формування речення шляхом залучення метамовного концепту ПРОПОЗИЦІЙНА ПРЕДИКАЦІЯ, ядро якого має щонайменше три структурні рівні: темо-рематичне членування, семантичні ролі (смисловий план речення), синтаксичні функції складників. Вербалізація метамовного концепту ПРОПОЗИЦІЙНА ПРЕДИКАЦІЯ здійснюється через конструкцію французької мови підмет + присудок, які мають різноманітні структурно-семантичні варіанти.

Додатковими колективними концептами актуалізаційно-конфігураційного формату, які сполучаються із концептом ПРОПОЗИЦІЙНА ПРЕДИКАЦІЯ не безпосередньо, а через метамовні концепти ПІДМЕТ та ПРИСУДОК та формують концептуальну мережу речення, ми вважаємо чотири таких: МАТЕРІЯ / АБСТРАКЦІЯ, ЛОКАТИВ, ТЕМПОРАТИВ та ОБСТАВИНА. Кожний із цих концептів вербалізується у синтаксичних конструкціях французького речення такими синтаксичними функціями: МАТЕРІЯ / АБСТРАКЦІЯ – прямим, непрямим та інструментальним додатками (об’єкт, адресат, інструмент), ЛОКАТИВ – обставинами місця, ТЕМПОРАТИВ – обставинами часу, ОБСТАВИНА – обставинами з різною семантикою.

Вербоцентричність французької пропозиції, семантика присудка і його часова форма, у якій віддзеркалюється когнітивний параметр сприйняття часу і простору людиною, є засадничими для репрезентації таких базових концептів, як АКЦІОНАЛЬНІСТЬ, СТАН, ПРОЦЕСУАЛЬНІСТЬ, БЕЗОСОБОВІСТЬ, КАУЗАТИВНІСТЬ, ВЛАСТИВІСТЬ, НАЯВНІСТЬ, ПОСЕСИВНІСТЬ, які складають мережу із метамовним концептом ПРОПОЗИЦІЙНА ПРЕДИКАЦІЯ.

Когнітивною основною концепту СТАН є перцепція такого фізичного параметру як час, що позначається на видо-часових формах відповідних конструкцій. У художньому тексті концепт СТАН позначає стабільність референційної для світу персонажів ситуації і тривалість певних властивостей актантів. Цей концепт може складатися з таких концептуальних елементів, як стан-процес, стан-подія, стан-результат, стан-оцінка.

Онтологічний статус стану дозволяє провести поділ структур, які об'єктивують концепт СТАН, на такі, що репрезентують психічний або фізичний СТАН істоти або того, що має відношення до істоти, і СТАН навколишнього середовища (неістота).

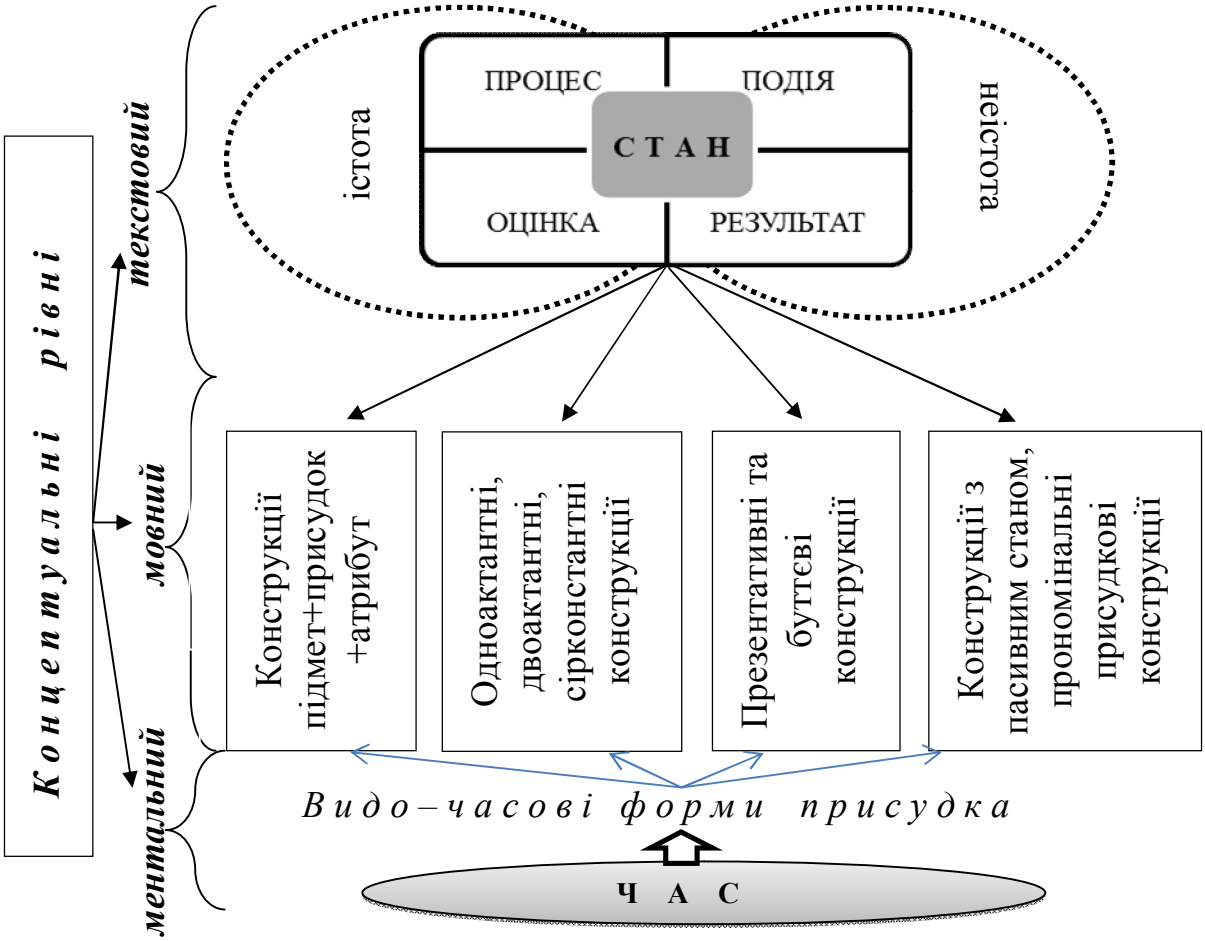

Рис. 1 Схема структури концепту СТАН у художньому тексті

Структурно концепт СТАН відбивається на трьох рівнях: ментальному, мовному та текстовому. Основними прототиповими синтаксичними експонентами концепту СТАН у творах сучасних французьких авторів є:

1. Конструкції підмет + присудок з дієсловами avoir, être, що формують морфологічно-синтаксичні комплекси як у стверджувальній, так і у заперечній формі, наприклад, синтаксична група копулятивного дієслова з атрибутом, причому номінальною функцією видо-часової форми присудка є як вербалізація концепту СТАН, так і узгодження із наративним часом, наприклад: *Son ton était sévère, professoral* (J. Littell "Les Bienveillantes"). *Jed n'était pas jeune, il ne l'avait à proprement parler jamais été; mais il était un être humain relativement inexpérimenté* (M. Houellebecq "La Carte et le Territoire").

У першому наведеному реченні на мовному рівні конструкція підмет + присудок + атрибут вербалізує концепт СТАН через видо-часову форму Imparfait, що є проекцією сприйняття тривалості у тілесному досвіді людини на ментальному рівні. На текстовому рівні домінувальним є концептуальний елемент стан-оцінка, що забезпечується атрибутом-прислівником.

Концепт СТАН супроводжується оцінкою оповідача. У другому реченні наявні як дві заперечні, так і стверджувальна форми аналізованої конструкції. Видо-часова форма Imparfait відіграє таку саму роль, як і у першому реченні, однак основним компонентом є складник стан-результат, який передається видо-часовою формою присудка Plus-que-parfait разом із заперечним прислівником (*jamais*), атрибутом-прислівником (*jeune*) та іменниковою групою субстантивованого дієслова (*un être* […] *humain inexpérimenté*).

Синтаксичні групи копулятивного дієслова être з атрибутивною конструкцією онтологічно є прототиповими для репрезентації концепту СТАН, так само як і мають бути пасивні конструкції завдяки дієслову être. Однак, конструкції із присудками у пасивному стані не є часто вживаними у сучасному французькому художньому прозовому тексті.

2. Одноактантні (прості непоширені конструкції з нульовою зв'язкою підмет + присудок), двоактантні (підмет + присудок + додаток різних видів) та конструкції підмет + присудок + прислівник із статичними нелімітними дієсловами та дієсловами існування, місцезнаходження й відношення, вжиті у лінійних видо-часових формах Imparfait або Présent індикативу. Розглянемо часто вживані у романі Л. Годе "Le Soleil des Scorta" прості непоширені конструкції: *Je ne résiste pas ... Le sang s'échappe. J'attends...*

У наведених прикладах простежуємо комплексну вербалізацію аналізованого концепту через нелімітні статичні присудки (*résister, s'échapper, attendre*), що підтверджено часовою формою Présent, а також пунктуаційного знака три крапки. Домінувальними компонентами цих конструкцій є стан-процес та стан-подія.

3. Презентативні та буттєві конструкції, що виражають СТАН середовища разом із фоновою вербалізацією концепту НАЯВНІСТЬ / БУТТЯ / ІСНУВАННЯ.

У презентативних та буттєвих конструкціях порушується темо-рематичний порядок у парі підмет + присудок, оскільки підмет є формальним, представленим займенником-клітиком і загалом відбувається зміщення смислових акцентів й інформативної структури речення, наприклад: *Il y avait là un clair sentiment de gêne, de contrainte* (J. Littell "Les Bienveillantes"), *il y avait différents aspects* (M. Houellebecq "La Carte et le Territoire")

У наведених прикладах сама конструкція il y a бере участь у фоновій реалізації концепту НАЯВНІСТЬ / БУТТЯ / ІСНУВАННЯ, а у сполученні з рематичними іменниковими або адвербіальними синтагмами відповідної станово-процесної семантики (*là un clair sentiment de gêne, de contrainte*; *différents aspects*), які перебирають на себе основний смисл і зміст, вербалізують концепт СТАН.

4. Конструкції з пасивним станом, прономінальні присудкові конструкції або конструкції з перифрастичним пасивом être + participe passé передають стан істоти. Статус цих конструкцій у французькій мові нині залишається спірним, адже у мовній системі вони створюють певний градуальний континуум від дієслова до конструкції "дієслово être + атрибутивний прикметник", причому конструкція може бути як перехідною, так і неперехідною (А. Бюшар).

Концентрація форм, які репрезентують концепт СТАН істоти, часто відбувається в межах одного речення завдяки супутнім іменникам або іменниковим синтагмам, наприклад:

Devant les portes des maisons voisines, de petites vieilles, habillées de noir, s'étaient assises sur des chaises branlantes et discutaient à voix basse, commentant la présence incongrue de cet âne, cherchant à mettre un nom sur son possible propriétaire (L. Gaudé "Le Soleil des Scorta").

У наведеному прикладі концепт СТАН реалізується у таких граматичних формах: специфічна синтаксична конструкція être + participe passé, підсилена обставиною місця, віддієслівний прикметник та герундій. Отже, для відображення цього концепту найбільше характерні різноманітні дієслівні форми, зокрема предикати, виражені дієсловами avoir, être.

На мікросинтаксичному рівні простого речення через його предикативну конфігурацію у французькому художньому прозовому тексті відбувається реалізація найабстрактніших концептів, таких, як, наприклад, АКЦІОНАЛЬНІСТЬ та СТАН, які, у свою чергу, не є чітко окресленими і можуть мати спільні концептуальні елементи. Однією з основних особливостей зазначених концептів є одночасна здатність вміщувати певні концепти у ролі власних складників і можливість бути концептуальними елементами інших концептів. Саме ємність і контамінація змістів найабстрактніших синтаксичних концептів впливає на поліінтерпретацію і полісеміозис у художньому прозовому тексті (Б. Потьє).

На основі метамовних концептів відбувається вербалізація таких головних колективних концептів конфігураційного формату, як ПОРЯДОК СЛІВ та вкладений у нього концепт ІНВЕРСІЯ. У когнітивному ракурсі порядок слів у французькому тексті здавна вважається універсальним відбитком "порядку думки" (К. Мюллер). Поняття порядку слів у французькому прозовому тексті приховує у собі ряд невирішених проблем, оскільки у синтаксисі тексту послідовність мовних одиниць можна досліджувати у чотирьох аспектах: порядок літер, порядок слів у синтагмах, порядок компонентів у реченні, порядок речень у тексті, що розкривається, зокрема, в інверсії.

Вербалізація ідіоконцепту конфігураційного формату ІНВЕРСІЯ залежить від когнітивно значимої для автора інформації, він розгортається в інверсованій конструкції (Л.М. Ковальова). У разі зворотного порядку слів (інверсії) тематична прототиповість підмета змінюється на рематичність, зникає прототипова превербальна функція його позиції, а дискурсивна логіка та хронологія сприйняття відбивається у порядку слів (Д. Віллем). Наприклад, у такому реченні роману Ж. Феррарі "Le Sermon sur la chute de Rome": *où glissaient les jonques des pirates* інверсія підмета формує просторову орієнтованість процесу, закріплену контактним синтаксичним зв'язком присудка з обставиною місця, хронологічно першочергово фокусуючи оповідь на факті різноспрямованого руху-процесу з просторовими межами, а у перцептивному плані другорядним є значення підмета, отже, усвідомлення того, що саме рухається ("піратські джонки"), відбувається пізніше, ніж сам рух.

У морфології означуваного має бути механізм для точного опису просторово-часових відносин, які доступні для людського сприйняття (Р. Том). У межах топологічного підходу просторовий локатив на початку французького речення формує перспективу особливого виду інверсії підмета – локативної інверсії (К. Жерд, К. Мюллер).

Концепт ІНВЕРСІЯ зорієнтований на створення оптико-кінетичних ілюзій в інтерпретанта. У конструкціях з локалізаційними локативною та темпоративною інверсіями на всіх мовних рівнях (семантичному, синтаксичному, морфологічному) реалізується теза фігуративності Ж. Фонтанія про відображення перцептивного досвіду людини.

Дослідження конструкцій з інверсіями у двокомпонентних реченнях дозволило сконструювати моделі концепту ІНВЕРСІЯ у двокомпонентних реченнях з мовленням оповідача та персонажів. У романі М. Уельбека "La Carte et le Territoire" ця модель представлена нами таким чином:

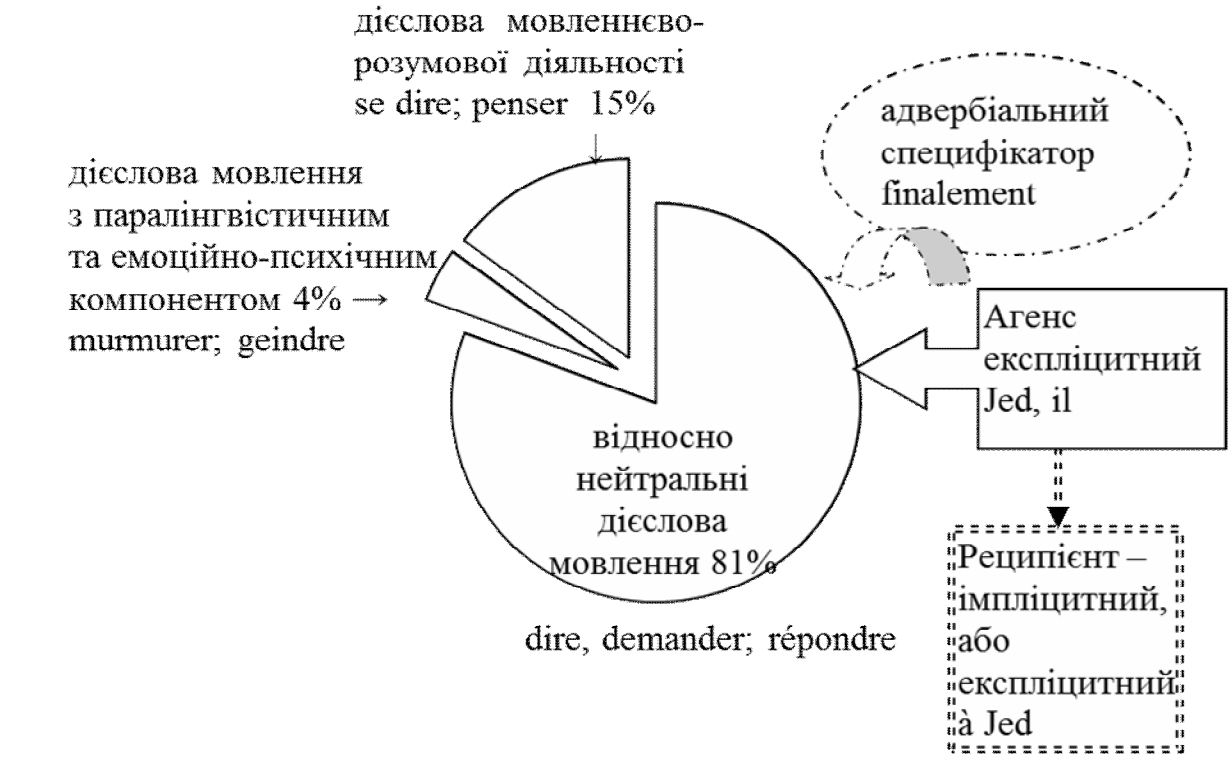

Рис. 2 Узагальнена модель концепту ІНВЕРСІЯ у двокомпонентних реченнях з мовленням оповідача та персонажів роману М. Уельбека "La Carte et le Territoire"

У показовому для унаочнення нашої методики аналізі роману М. Уельбека "La Carte et le Territoire" з-поміж 464 присудків у конструкціях з інверсіями нейтральне дієслово dire (119 випадків уживання, що складає 26%), яке включено у групу нейтральних дієслів мовлення, та se dire (53 випадки, що становить 11%), яке входить до дієслів мовленнєво-розумової діяльності, є найуживанішими у двокомпонентних реченнях. Маркування мовлення персонажів у діалогах французького художнього прозового тексту є ключовою функцією цих конструкцій із дієсловами лексико-семантичної групи (ЛСГ) мовлення і дієсловами інших ЛСГ, які контекстуально вжиті автором для позначення мовленнєвих актів. Однак другою функцією є окреслення розумової діяльності персонажів, наприклад, éstimer, se dire, croire, songer. Для присудка se dire у романі М. Уельбека найчастотнішою є конструкція з підметом *il* або *Jed*, що позначають головного діяча, але рідше цей присудок вживається по відношенню до інших персонажів.

Крім стилістично-нейтральних дієслів ЛСГ мовлення і спілкування присудками слугують також стилістично забарвлені дієслова. Конструкції, які реалізують концепт ІНВЕРСІЯ у двокомпонентних реченнях, для передачі постпозитивної мови оповідача після прямої мови персонажа із стилістично нюансованими присудками виконують, в основному, функції провідників ментальної візуалізації умов комунікації персонажів із паралінгвістичним (*murmura-t-il*), емоційно-психічним (*s'enthousiasma-t-il*) та ілокутивним складниками (*questionna-t-il*), які саме надають художнього статусу тексту.

У представленій моделі наведені найуживаніші лексеми. Адвербіальний специфікатор не є обов'язковим компонентом, проте для М. Уельбека у романі "La Carte et le Territoire" специфікатор finalement є найуживанішим (30 одиниць з 460 конструкцій), тому він зображений на рис. 2 як основний. Ця лексема входить до кола репрезентантів авторського сприйняття часового континууму художнього твору і наявна не у завершальних, а частіше навпаки, у початкових для конкретної діалогічної єдності конструкціях. В ідіостилі М. Уельбека цей прислівник у конструкціях з інверсіями вживається для посилення хезитації у мовленні персонажа, що пунктуаційно підтверджується трьома крапками, наприклад: "*C'est curieux…*" *dit-il finalement*, "*Je sais que c'est horrible…*" *dit-il finalement*, "*Vous savez…*" *dit-il finalement,* "*J'espère que Houellebecq va faire un bon texte…*" *dit-il finalement,* "*Lui, il a de la chance…*" *dit-il finalement*.

Отже, прислівник finalement позначає не завершення репліки персонажа, а демонструє його рішення про висловлення думки внаслідок завершення певної розумової дії. Крім наведеного специфікатора, у цих конструкціях часто вживаються не тільки прислівники, як от, наприклад, tristement, doucement, а й обставинні іменникові групи: *dit-il avec lenteur*, *conclut son père avec douceur*, *dit-il d'une voix basse*.

Вживаючи ад'єктив, оповідач оцінює дію, яка виражена присудком. Нюансування цієї дії залежить, за оцінкою оповідача, від агенса, який означується підметом. Зв'язок необлігаторного непрямого додатка з присудком і підметом реалізується як відображення ситуації мовленнєвого акту в діалозі художнього твору, а також через позиційні характеристики непрямого додатка, який, у разі його вираження займенником, у лінійному розгортанні може передувати дієслову.

Таким чином, однією з функцій простих конструкцій із стилістично нейтральними присудками, такими, наприклад, як dit-il, у французькому художньому прозовому тексті є позначення початку або кінця діалогічної єдності, тобто мовленнєвого акту персонажів, а також забезпечення уникнення еквівокації при ідентифікації приналежності мовлення персонажів. Ці конструкції є характерним маркером французького художнього прозового тексту.

Аналізовані тексти характеризуються наяністю поліпропозиційних речень із рекурсивним додаванням підрядних і теоретично необмеженою кількістю сурядних речень. Для цих поліпропозиційних речень пропонується новий термін – ***текстоїдне речення***, які не тільки інтегровані у текст, а й самі є текстом у тексті. Основною характеристикою текстоїдного речення є надобсяг, а маркером його фіналу є крапка.

Всередині цих речень авторські ідіоконцептуальна установка та інтенція уможливлюють використання (подекуди надлишкове) інших унілатеральних та білатеральних роз'єднувальних, ізолюючих та модальних знаків пунктуації (Л.Г. Веденіна), таких, як знак питання, знак оклику, крапка з комою, дужки, тире.

Так, наприклад, у романі М. Ндіай "Trois femmes puissantes" наявні текстоїдні речення з дужками, двокрапкою, знаком питання в одному реченні:

Il sentait (1) *monter sur sa figure cet air de suspicion presque écoeuré à l'instant où il proposait* (2) *à Fanta, par exemple, ou à Djibril, une sortie au restaurant, une virée au club de canoë, et il voyait* (3) *en retour l'inquiétude ou un léger désarroi (chez l'enfant qui détournait* (4) *le regard, cherchait* (5) *celui de sa mère, incapable, lui, de comprendre les intentions secrètes de son père) envahir les deux beaux visages, si semblables, de sa femme et de son fils, et ne pouvait* (6) *s'empêcher alors de leur en voulois et il devenait furax* (7) *et leur lançait* (8)*: Quoi, vous n'êtes jamais contents* (9)*? cependant que les deux beaux visages des seuls êtres qu'il aimait* (10) *dans ce monde se fermaient* (11) *alors, n'exprimant rien qu'une morne indifférence à son endroit et à l'endroit de tout ce qu'il pourrait* (12) *suggérer pour leur faire plaisir, l'écartant silencieusement de leur vie, de leurs pensées et de leurs sentiments, cet homme grognon et imprévisible qu'un mauvais sort les contraignait* (13) *pour l'instant de souffrir auprès d'eux comme le débris d'un rêve pénible, d'un rêve avilissant.*

У наведеному реченні автор передає плин думок та емоцій, судження персонажів, проводить аналіз власних вчинків, життя, світу. Формат текстоїдного речення, фонова нульова фокалізація, поєднання мовлення оповідача і репліки персонажа дозволили авторці роману розмити кордони між мисленням оповідача і мовно-розумовою діяльністю персонажів. Не в останню чергу цьому зрощенню сприяє використання маленької літери після знака питання всередині речення (*vous n'êtes jamais contents? cependant que*) й інтеграція в одному реченні мовлення оповідача і мовлення персонажів разом зі зміною фокалізації.

Асоціація в одне велике за обсягом речення та гіпертему 13 елементарних пропозиційних пар підмет + присудок створює ефект щільності потоку свідомості оповідача і персонажів, пришвидшення хронотопу, формує у романі М. Ндіай багатоголосся і стереоскопічність. Нами були віднайдені текстоїдні речення з відсутністю необхідних нормативних знаків пунктуації всередині. Текстоїдні речення у сучасних французьких прозових творах з нульовою фокалізацією формують підґрунтя для поліфонії, тоді як у романах з фіксованою внутрішньою фокалізацією та егоцентризмом мовлення оповідача-персонажа поліфонія відсутня.

У когнітивному вимірі процесу текстотворення ПОВТОР є, безсумнівно, метатекстовим концептом, оскільки усвідомлення повтору здійснюється на зіставленні подібне / відмінне; крім того, явище повтору є одним із критеріїв текстуальності, засобом структурування тексту.

Відзначимо також візуальну роль типографічного повтору як лексем, так і знаків пунктуації, наприклад, повтор трьох крапок здійснюється не стільки для окреслення змін у логіці мовлення персонажів, скільки для позначення пауз у їхньому мовленні. Такі позначені пунктуаційно паузи у діалогах генерують "фільмічність", сприяють ментальній візуалізації діалогів, спонукають до сприйняття певної розтягнутості пауз і доводять головну роль у перцепції феномену часу.

У романі Л. Годе "Le Soleil des Scorta" повтор трьох крапок у мовленні персонажа автор використовує не для позначення кінця речення, а для маркування часу для реплік інших персонажів, що ущільнює плин романного часу, а також вивільняє у тексті простір для фантазії читача, обмежуючи її поданими відповідями персонажа, які концентрують увагу на найважливішій інформації, наприклад: *L'interprète a parlé à nouveau: "Vous allez repartir... le bateau est gratuit... pas de problème... gratuit...*". Автор ніби виключає один із звукових каналів у стереофонії діалогу персонажів, залишаючи монозвучання, а саме один із голосів.

Синтаксичний повтор у комбінації з трьома крапками є авторським засобом запрошення адресата до співавторства, зоною "відкритої структури" (У. Еко), моментом спілкування читача з автором за посередництвом художнього тексту і засобом конструювання художності.

У четвертому розділі "Лінгвосинергетична системна організація синтаксичних конструкцій текстів сучасної французької художньої прози" окреслено основні синтаксичні структури речення, які використовуються сучасними авторами французьких художніх прозових творів, досліджено синергетичні властивості та концептуальні характеристики присудкових конструкцій, висвітлено когнітивну та синергетичну роль золотого перетину та атракторів у структурі художнього тексту, виведено модель універсальної синтаксичної матриці, представлено нову концепцію та сформульовано основні принципи організації сучасного французького художнього прозового тексту.

Синтаксична узгодженість між одиницями і підсистемами тексту збільшує його впорядкованість і зменшує ентропію. Регуляція і просторово-часове упорядкування синтаксичних структур французького художнього прозового тексту правилами мови, як внутрішнім фактором, свідчать про його самоорганізацію.

При глибинному і поверхневому кодуванні автором і декодуванні художнього тексту читачем саме єдина для автора і читача функціональна смислова залежність впливає на кодування інформації в рекурентних центрах, які є структурно-смисловими, композиційними, сюжетотвірними одиницями, що на макроструктурному рівні об’єднують текстові сегменти з різними сюжетними перспективами, а на мікроструктурному рівні впливають на темо-рематичне членування (І.Г. Кошева), і які закладені автором у матрицю-суперконструкт художнього тексту за правилом золотого перетину. У синтаксичній і структурній організації художнього прозового тексту завдяки пропорційній закономірності золотого перетину, що визначається числом φ=1,618, установлюються структурно-смислові, композиційні, сюжетотвірні гармонійні центри художнього тексту. Функцією такої текстотвірної домінанти, як золотий перетин, є внутрішнє впорядкування художнього прозового тексту.

Наближеність показників конструкцій одного типу у творах різних авторів доводить те, що загальномовна синтаксична матриця є закономірністю для синтаксичної організації сучасного французького художнього прозового тексту. Синтаксична матриця є сукупністю наведених у табл. 1 магістральних атракторів кожного тексту, вона віддзеркалює вертикальні статичні характеристики синтаксичної організації тексту, яка у його горизонтальному лінійному розгортанні має відмінні динамічні якості узгодженого функціонування.

Таблиця 1

Магістральні атрактори синтаксичних конструкцій аналізованих творів

Тип конструкції	М.Уельбек "La Carte et le Territoire"	Ж. Леруа "Alabama song"	Л. Годе "Le Soleil des Scorta"	А. Раімі "Syngué sabour. Pierre de patience"	Ж.Феррарі "Le Sermon sur la chute de Rome"
присудок + додаток різних видів	31,2% (1)	35,7% (1)	30, 9% (1)	32,7% (1)	36,5% (1)
присудок + обставина (іменник або прийменник)	16,4% (2)	12,6% (2)	11,8% (2)	14,5% (2)	15,5% (2)
присудок + дієслово в інфінітиві	10,6% (5)	8,1% (5)	9% (5)	3,9% (8)	12,6% (3)
присудок + прислівник	11,9% (3)	6,4% (7)	7,7% (7)	7,8% (5)	10% (4)
присудок + атрибут	11,3% (4)	10,4% (3)	10,4% (4)	6,6% (6)	9,5% (5)
прості непоширені з нульовою зв’язкою	5,1% (7)	7,8% (6)	11,4% (3)	14% (3)	5,1% (6)
присудок + кодієслівна безособова форма	2,3% (8)	1,1% (10)	1,3% (10)	1,2% (10)	3,2% (7)
презентативні	6,3% (6)	5,3% (8)	3,8% (8)	4% (7)	2,8% (8)
Безособові	1,6% (10)	1,1% (11)	2,8% (9)	1,3% (9)	1,9% (9)
еліптичні, неповні та парцельовані	2,3% (9)	9,3% (4)	9% (6)	12,8% (4)	1,1% (10)
присудок + інфінітивна підрядна пропозиція	0,6% (11)	1,6% (9)	1% (11)	0,8% (11)	0,9% (11)
компаративні	0,4% (12)	0,6% (12)	0,9% (12)	0,4% (12)	0,9% (12)

У наведеній таблиці у дужках подано місце конструкції від найуживанішої (1) до найменш уживаної (12). Двома найуживанішими, відповідно, є конструкції ***присудок + додаток різних видів*** (1) та ***присудок + обставина, виражена іменниковою або прийменниковою групами*** (2), а найрідшою є ***компаративна*** конструкція (12) в усіх аналізованих творах. Конструкція ***присудок + інфінітивна підрядна пропозиція*** (11) є другою найменш уживаною одиницею у чотирьох з п’яти аналізованих творів (за винятком роману "Alabama song" (9))

Однаковий ступінь уживаності у трьох романах мають такі *чотири* конструкції: ***присудок + дієслово в інфінітиві*** (5) у романах "La Carte et le Territoire", "Alabama song" та "Le Soleil des Scorta"; ***присудок + кодієслівна безособова форма*** (10) у романах "Alabama song", "Le Soleil des Scorta" та "Syngué sabour. Pierre de patience"; ***презентативні*** (8) у романах "Le Sermon sur la chute de Rome", "Alabama song" та "Le Soleil des Scorta"; ***безособові*** (9) у романах "Le Soleil des Scorta", "Syngué sabour. Pierre de patience" та "Le Sermon sur la chute de Rome".

Однаковим ступенем уживаності у двох романах володіють *чотири* конструкції: ***присудок + прислівник*** (7) у творах "Alabama song" та "Le Soleil des Scorta"; ***присудок + атрибут*** (4) у романах "Le Soleil des Scorta" та "La Carte et le Territoire"; еліптичні, неповні та парцельовані (4) у романах "Alabama song" та "Syngué sabour. Pierre de patience"; ***прості непоширені з нульовою зв'язкою*** (3) у романах "Le Soleil des Scorta" та "Syngué sabour. Pierre de patience" та ці самі одиниці (6) у романах "Alabama song" та "Le Sermon sur la chute de Rome".

Сім з дванадцяти типів присудкових конструкцій романів "Alabama song" та "Le Soleil des Scorta" мають однаковий ступінь уживання. Так само сім з дванадцяти типів присудкових конструкцій відзначаються тими самими ступенями вживаності у романах "Le Soleil des Scorta" та "Syngué sabour. Pierre de patience". Нами не віднайдено жодного типу досліджуваних конструкцій, які б мали різні ступені вживання в усіх аналізованих творах.

Ми не тільки з'ясували загальні кількісні показники синтаксичних конструкцій, але й дослідили їхню динаміку залежно від структурного розподілу за розділами. Більшість текстів відзначається непарною кількістю структурних частин, що дозволяє розглядати серединний розділ як вісь симетрії, відносно якої відбуваються динамічні зміни станів системи. Романи М. Уельбека "La Carte et le Territoire" та Ж. Леруа "Alabama song" мають два рівня структурування, що дозволяє дослідити динаміку як цілого тексту, так і його розділів, кожен з яких приймається на нижчому рівні за ціле. З іншого боку, відсутність авторського структурування роману А. Раімі "Syngué sabour. Pierre de patience" унеможливила аналіз динаміки синтаксичної системи цього тексту.

У романі Ж. Феррарі "Le Sermon sur la chute de Rome" зони максимального та мінімального атракторів ***простих непоширених конструкцій з нульовою зв'язкою*** містяться у першому та п'ятому розділах, які, до того ж, відзначаються найменшими кількостями речень порівняно з іншими розділами. Поступова динаміка розрідження та ущільнення від розділу до розділу є дзеркально симетричною із віссю у п'ятому розділі. Використання великих за обсягом текстоїдних речень спричиняє зниження відсоткового показника по відношенню до ідентичних показників інших авторів. У романі Л. Годе "Le Soleil des Scorta" спостерігається помірна динаміка зниження щільності цих конструкцій в серединних розділах твору та більша концентрація у початкових та передостанньому розділах із стрибком падіння щільності у четвертому та десятому розділах. У романі Ж. Леруа "Alabama song" система цих конструкцій характеризується низхідною антисиметрією із симетричним розташуванням структурних розділів із критичними станами, адже негативний критичний стан відзначено у передостанньому, а позитивний критичний стан – у другому структурному розділах.

У романі М. Уельбека "La Carte et le Territoire" зміни у динаміці системи цих конструкцій на рівні структурування розділів відбуваються хвилеподібно, причому ці трансформації окреслюються не системно-структурними закономірностями, а лише значущими моментами у сюжеті, тоді як на другому рівні структурування тексту зміни є достатньо виразними і відбуваються хвилеподібно, дзеркально-симетрично із віссю у другому серединному розділі, що унаочнено на рис. 3.

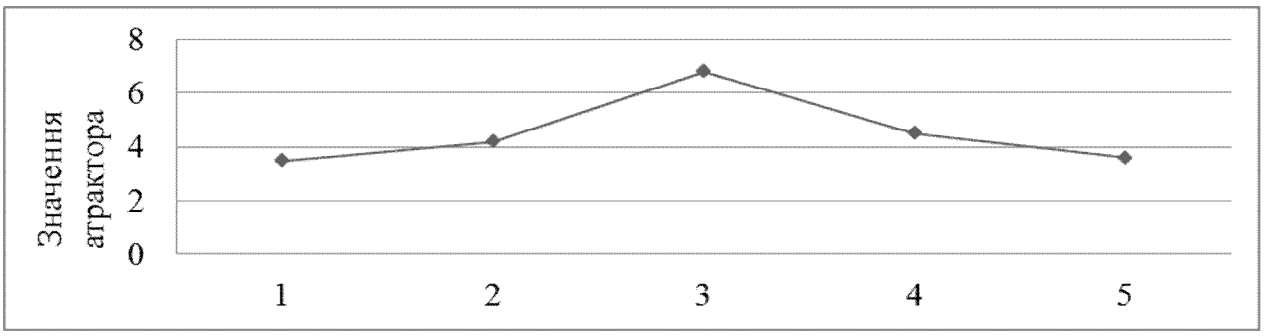

Рис. 3 Динамічні характеристики простих непоширених конструкцій з нульовою зв’язкою у романі М. Уельбека "La Carte et le Territoire"

Представлений рисунок яскраво демонструє осьову симетричну організацію підсистеми цих конструкцій у динаміці згідно зі структурним поділом роману. Вертикальна вісь утворена зі значення атракторів, горизонтальна вісь показує розділи твору. Відповідно отримані динамічні дані вживання цих конструкцій у пролозі (1) – 3,5%, у першому розділі (2) – 4,2%, у другому розділі (3) – 6,8%, у третьому розділі (4) – 4,5%, в епілозі (5) – 3,6%. Отже, у пролозі та епілозі значення атракторів майже ідентичні, а у серединному другому розділі цей показник є найбільшим, тому для підсистеми простих непоширених конструкцій характерна осьова симетрія, адже ця підсистема симетрична відносно самої себе.

Для конструкцій ***конструкції присудок + дієслово в інфінітиві*** у романі Л. Годе "Le Soleil des Scorta" характерні стрибкоподібні регресія і прогресія у вживанні всередині твору, а саме: найменша концентрація цих конструкцій припадає на п’ятий розділ. Повтори цих одиниць у романі Ж. Феррарі "Le Sermon sur la chute de Rome" у лінійному розгортанні досліджуваного твору відзначаються неоднорідністю та несиметричністю. Так само, як і для попереднього типу конструкцій, найвища щільність використання конструкцій присудок + дієслово в інфінітиві відзначається у першому та другому розділах. Найменша концентрація припадає на останній розділ, перед яким спостерігаємо першу зону золотого перетину, що, безперечно, впливає на подальше зменшення кількості цих одиниць.

Ми констатуємо центральний дзеркально симетричний устрій для синтаксичної системи цих конструкцій роману М. Уельбека "La Carte et le Territoire" із віссю і, відповідно, найменшою концентрацією досліджуваних одиниць у серединному другому розділі. Для творів Л. Годе "Le Soleil des Scorta" та М. Уельбека "La Carte et le Territoire" системи конструкції присудок + дієслово в інфінітиві демонструють однакову динаміку, а саме: максимальну концентрацію спостерігаємо у перших розділах, а мінімальну – у серединних розділах текстів.

У романі Ж. Леруа "Alabama song" є одна системна закономірність вживання цих конструкцій як на рівні структурування підрозділів, так і на рівні цілого тексту, а саме: критичні стани підсистеми, й, відповідно, найбільша та найменша кількість уживань із стрибкоподібним зростанням та зменшенням віднайдені у суміжних структурних одиницях. На вищому структурному рівні ці одиниці є серединними розділами, що свідчить про розташування найстабільнішого стану підсистеми цих конструкцій у середині твору.

Конструкція присудок + додаток різних видів є найуживанішою в усіх аналізованих творах. У підсистемі цих конструкцій у романі Л. Годе "Le Soleil des Scorta" розділи із максимальним та мінімальним атракторами симетрично розташовані – другий від початку і другий від кінця. Найменша щільність зазначених конструкцій у дев'ятому розділі, який відзначається сюжетною кульмінацією, залежить не від його обсягу, адже відсоток вираховується відносно кількості вживання усіх конструкцій у розділі. У романі Ж. Феррарі "Le Sermon sur la chute de Rome" для цієї конструкції характерний інший порядок її організації у тексті, ніж у романі Л. Годе "Le Soleil des Scorta". Ми відзначаємо у цьому творі характерний для першого розділу негативний критичний стан підсистеми цієї конструкції.

Аналіз уживання цієї конструкції у романі М. Уельбека "La Carte et le Territoire" показав симетричну організацію підсистеми конструкцій разом із загальною тенденцією до низхідної антисиметрії, що показано на рис. 4

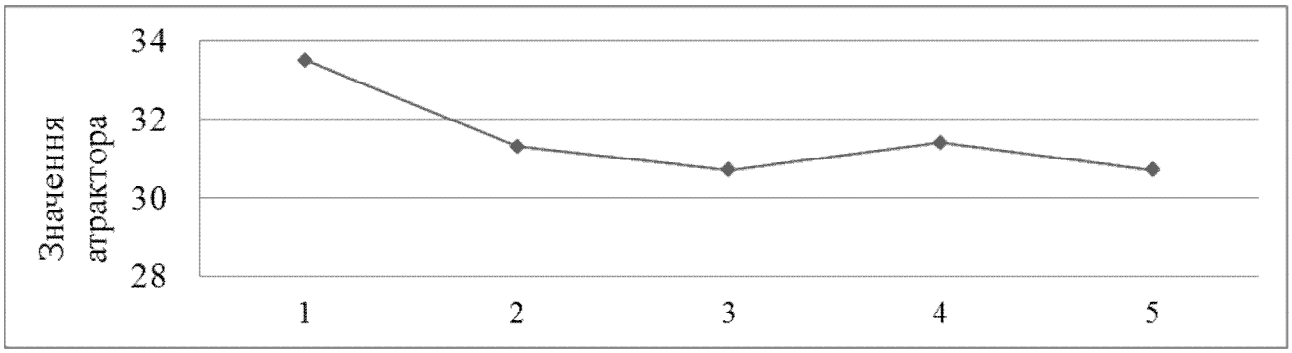

Рис. 4 Динамічні характеристики конструкції присудок + додаток різних видів у романі М. Уельбека "La Carte et le Territoire"

Наведений рисунок демонструє часткову осьову симетрію підсистеми конструкцій присудок + додаток різних видів, адже найбільше значення атрактора відзначаємо у пролозі – 33,5% (1), а найменше – в епілозі – 30,7% (5) та серединному другому розділі – 30,7% (3) і близькі за значеннями показники у симетрично розташованих першому – 31,3% (2) та третьому – 31,4% (4) розділах. Крім того, підсистема цих конструкцій формує центральну симетрію із конструкціями присудок + обставина, виражена іменниковою або прийменниковою групами (див. рис. 5).

В цілому, система цих конструкцій у романі М. Уельбека "La Carte et le Territoire" демонструє стабільні стани, окрім першого структурного підрозділу другого розділу на короткому фрагменті тексту у зоні середини, тобто на нижчому структурному рівні.

Таку саму тенденційно симетричну організацію було виявлено у романі Ж. Леруа "Alabama song", проте антисиметрія у цьому тексті є висхідною, тобто найбільша щільність відзначається в останньому структурному розділі, а найменша – у першому, так само близькі за значенням показники відзначені у серединних розділах із незначними коливаннями і тяжінням до стабільного стану.

Загальною закономірністю динаміки розвитку підсистеми конструкції присудок + додаток у сучасному французькому художньому прозовому тексті є той факт, що головними зонами критичних станів системи є перші структурні розділи.

При порівнянні ***конструкцій присудок + обставина, виражена іменниковою або прийменниковою групами*** із конструкціями присудок + додаток (різних видів) у творі Л. Годе "Le Soleil des Scorta" виявляється, що принцип симетрії працює для конструкцій присудок + обставина дзеркально протилежно, а саме: у симетричних другому та дев'ятому розділах найбільша концентрація спостерігається у дев'ятому розділі із стрибкоподібним збільшенням і зменшенням вживання у наступному розділі, а найменша, відповідно, у другому, що свідчить про центральну симетрію.

У романі Ж. Феррарі "Le Sermon sur la chute de Rome" динаміка повторів цієї конструкції вказує на ущільнення її використання у першому та останньому розділах та розрідження у четвертому серединному розділі, що підтверджує збереження центра симетрії та симетричний устрій системи цих конструкцій. У романі Ж. Леруа "Alabama song" динаміка показників цих конструкцій ідентична динаміці простих непоширених конструкцій з нульовою зв'язкою, тобто на рівні розділів підсистема цих конструкцій відзначається низхідною анти симетрією із симетричним розташуванням структурних розділів із критичними станами, негативний критичний стан наявний у передостанньому, а позитивний критичний стан – у другому структурному розділах.

Ділянки з критичними станами синтаксичних підсистем конструкцій присудок + обставина, виражена іменниковою або прийменниковою групами, у романах М. Уельбека "La Carte et le Territoire" Ж. Леруа "Alabama song" та Л. Годе "Le Soleil des Scorta" розташовані симетрично з віссю у серединному розділі та демонструють висхідну антисиметричну динаміку (див. рис. 5), що врівноважує ці конструкції відносно конструкцій присудок + додаток різних видів.

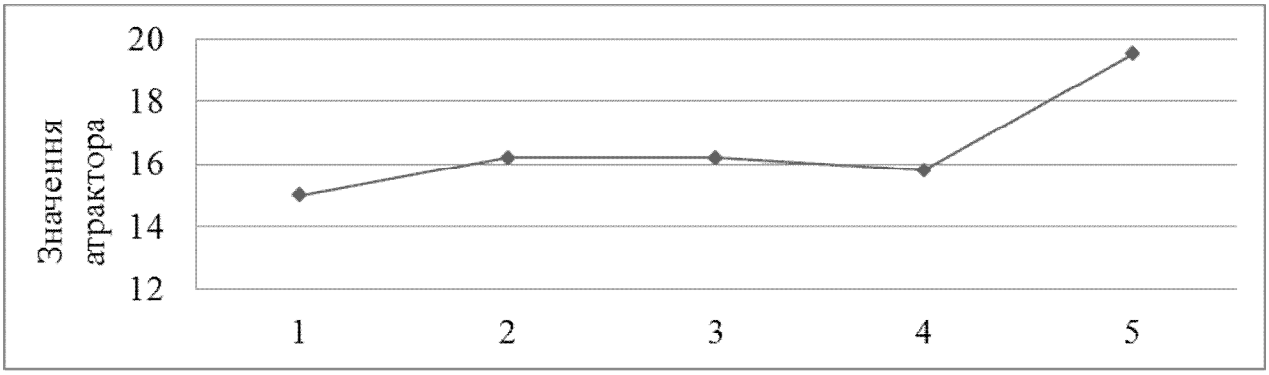

Рис. 5 Динамічні характеристики конструкції присудок + обставина, виражена іменниковою або прийменниковою групами у романі М. Уельбека "La Carte et le Territoire"

Найбільше значення атрактора відзначаємо в епілозі – 19,5% (5), а найменше у пролозі – 15% (1), а також фіксуємо зростання значення атрактора і незначні коливання у першому 16,2% (2), другому 16,2% (3) та третьому 15,8% (4) розділах.

Порівняння динамічних кривих рис. 4 та рис. 5 дозволяє стверджувати про часткову взаємну компенсацію, тобто про врівноваження негативного критичного стану конструкції присудок + додаток різних видів позитивним критичним станом конструкції присудок + обставина, виражена іменниковою або прийменниковою групами, в епілозі і навпаки, негативний критичний стан останнього типу конструкцій компенсується позитивним критичним станом конструкції присудок + додаток різних видів у пролозі. Отже, ці конструкції організовані за принципом центральної симетрії.

У романі Л. Годе "Le Soleil des Scorta" ***конструкція присудок + прислівник*** найменша щільність уживання конструкцій виявляється у дев'ятому сюжетно значущому розділі, проте найбільша – у попередньому восьмому розділі, що свідчить про різке збільшення, а потім різке стрибкоподібне зменшення вживання цих конструкцій на відносно короткому відрізку тексту, причому в інших розділах коливання показників не є різкими. У романі Ж. Феррарі "Le Sermon sur la chute de Rome" збільшення та зменшення щільності цих конструкцій відбувається від розділу до розділу стабільно поступово з антисиметричною впорядкованістю при симетричному розташуванні ділянок з критичними станами підсистемами конструкцій присудок + прислівник, що притаманно також підсистемі конструкцій присудок + обставина, виражена іменниковою або прийменниковою групами. У творі Л. Годе "Le Soleil des Scorta" конструкції присудок + прислівник організовані за принципом симетрії із віссю у серединному четвертому розділі, що вказує на центральну симетрію синтаксичної організації цього твору. У романі М. Уельбека "La Carte et le Territoire критичні стани підсистеми цих конструкцій віднаходяться у першому та серединному (із віссю симетрії) розділах, що є типовим для сучасного художнього прозового тексту. У підсистемі конструкції присудок + прислівник у романі Ж. Леруа "Alabama song" спостерігаємо негативний критичнй стан у четвертому та позитивний критичний стан у другому та п'ятому розділах, це вказує на зсув осі симетрії, провокований останнім паратекстуальним розділом.

Кульмінація кількості ***конструкцій присудок + атрибут*** у романі Л. Годе "Le Soleil des Scorta" припадає на другий розділ, а мінімум – на п'ятий, тобто серединний розділ, різке збільшення та зменшення концентрації цих конструкцій у зазначених розділах протиставляється відносно рівномірному вживанню, тобто відносно стабільним станам в інших розділах. У романі Ж. Феррарі "Le Sermon sur la chute de Rome" ці конструкції відзначаються принципом центральної симетрії відносно конструкції присудок + додаток різних видів, а саме: найбільша кількість конструкцій вживається в останньому розділі, а найменша – у третьому з кінця, тобто у п'ятому розділі, критичні стани у конструкції присудок + прямий додаток різних видів компенсуються рівноважними станами конструкцій присудок + атрибут і навпаки. У творах М. Уельбека "La Carte et le Territoire" та Л. Годе "Le Soleil des Scorta" сусідні розділи характеризуються зонами із критичними станами підсистеми присудок + атрибут. У романі Ж. Леруа "Alabama song" цей тип конструкцій відзначається як на нижчому, так і на найвищому рівнях структурування твору тим, що позитивні та негативні критичні стани окреслюються у перших та часто останніх структурних підрозділах, що вказує на симетричну організацію підсистеми цих конструкцій.

Конструкції ***присудок + інфінітивна підрядна пропозиція***, ***присудок + кодієслівна безособова форма*** та ***компаративна конструкція***, є найменш уживаними з усіх присудкових конструкцій в аналізованих творах, проте можна відзначити загальну тенденцію їхнього вживання: зони із негативними критичними станами, де підсистеми цих конструкцій припиняють функціонування, часто віднаходяться у кількох структурних розділах.

Безособові, парцельовані, еліптичні, неповні та презентативно-буттєві конструкції (крім парцельованих конструкцій романі Л. Годе "Le Soleil des Scorta") є рідко вживаними однак в цілому, їхнє функціонування підтверджує гіпотезу про домінантний текстотвірний принцип симетрії. Наведені нижче у табл. 2 дані яскраво демонструють принцип симетрії синтаксичної організації роману М. Уельбека "La Carte et le Territoire".

Таблиця 2

Атрактори підсистем синтаксичних конструкцій роману М. Уельбека "La Carte et le Territoire"

Синтаксична конструкція	Атрактори				
	пролог	1 розділ	2 розділ	3 розділ	епілог
присудок + додаток різних видів	**33,5**%	31,3%	**30,7**%	31,4%	**30,7**%
присудок + обставина (іменник, або прийменник)	**15**%	16,2%	16,2%	15,8%	**19,5**%
присудок + прислівник	**14,3**%	12,1%	11,7%	**11,5**%	12,1%
присудок + атрибут	**9,4**%	11,7%	10%	12,5%	**12,6**%
присудок + дієслово в інфінітиві	**12,7**%	10,8%	9,8%	11,4%	**9,9**%
презентативні	**6**%	6,4%	**7**%	5,7%	5,6%
прості непоширені	**3,5**%	4,2%	**6,8**%	4,5%	3,6%
еліптичні	1,1%	2,5%	**3,3**%	1,8%	**0,6**%
присудок + кодієслівна безособова форма	**2**%	2,3%	**2**%	2,5%	**2,8**%
безособові	1,7%	1,3%	1,6%	**2**%	**1**%
присудок + інфінітивна підрядна пропозиція	**0,2**%	0,8%	0,4%	0,6%	**1,1**%
компаративні	**0,6**%	0,4%	0,5%	**0,3**%	0,5%
підмет-займенник	**58,9**%	63,2%	**66,2**%	63,7%	61,7%
підмет-іменник	**29,1**%	25,3%	**20,6**%	24,8%	28,3%
підмет-власне ім'я	12%	11,5%	**13,2**%	11,5%	**10**%

Дані наведеної таблиці демонструють симетричну організацію синтаксичної системи роману М. Уельбека "La Carte et le Territoire". У пролозі підсистеми дванадцятьох з п’ятнадцяти досліджуваних одиниць перебувають у позитивних чи негативних критичних станах, у першому розділі – жодна, у другому розділі, тобто серединній структурній одиниці, таких синтаксичних одиниць сім, у третьому – три і в епілозі, тобто у кінцевій структурній одиниці – дев’ять. Насиченість першої, останньої та серединної структурних одиниць твору критичними станами синтаксичної системи доводить вертикальну симетрію синтаксичної організації цього тексту. Центральна симетрія виразно унаочнена у динаміці підсистеми присудок + атрибут та присудок + дієслово в інфінітиві, оскільки вони є взаєморівноважними, адже низька щільність синтаксичних конструкцій одного типу на одних ділянках тексту компенсується високим рівнем уживання синтаксичних конструкцій іншого типу.

ВИСНОВКИ

Теоретична концепція дисертації ґрунтується на фундаментальних положеннях наукових праць із *загального* і *романського класичного* та *посткласичного мовознавства* (Ш. Баллі, Е. Бенвеніст, В.Г. Гак, А. Мартіне, Ф. де Соссюр, Л. Теньєр), *семіотики* (М. Баллабріга, Р. Барт, А.Ж. Греймас, У. Еко, Ц. Тодоров, Г. Фреге, П. Шародо та ін.), *когнітивної лінгвістики* (Г. Гійом, С.А. Жаботинська, О.М. Кагановська, О.С. Кубрякова, Ж.-Ф. Растьє, К. Шароль), зокрема з *когнітивного синтаксису* (П. Декле, Р. Ленекер, Ж. Фонтаній, К. Фукс, Л.О. Фурс та ін.), *лінгвосинергетики* (І.О. Герман, А.Ю. Корбут, І.Ю. Моісеєва, Г.Г. Москальчук, Р.Г. Піотровський, Л.С. Піхтовнікова, В.А. Піщальникова), *теорії систем* та *теорії самоорганізації* (П.К. Анохін, Л. Берталанфі, К.І. Бєлоусов, О.М. Князева, Ю.П. Сурмін).

Основою семіотичної системи тексту є синергія таких властивостей, як бінарність, емерджентність, ієрархічність та неадитивність, що виявляється у послідовній підпорядкованості рівнів та єдності семіотичного простору, симетрії й асиметрії, лінійності й нелінійності, закритості й відкритості, статики й динаміки, інваріантності й варіантності.

Знакова номінативна природа синтаксису легітимізує синтаксичний концепт як багаторівневе ментальне утворення, що є когнітивним медіатором мови і мислення, який семіотизується і вербалізується синтаксичними одиницями на основі людського перцептивного досвіду. Синтаксичні концепти сучасного художнього прозового тексту є багатовимірними утвореннями зі складною синкретичною мережею, представленою на макросинтаксичному і мікросинтаксичному рівнях. У сучасному французькому художньому прозовому тексті виявлено метамовні концепти, колективні концепти та ідіоконцепти конфігураційних форматів, композиційно-синтаксичні метатекстові концепти і конвенційні композиційно-синтаксичні текстостилеві ідіоконцепти, які характеризуються порушенням мовної норми, незвичайною пунктуацією, структурно-просторовою авторською організацією тексту, стилістичними авторськими прийомами. На фундаменті системи синтаксичних метамовних концептів виникають конвенційні композиційно-синтаксичні текстові ідіоконцепти.

При моделюванні концептуальної структури синтаксичних одиниць виявлено, що когнітивна операція предикації формує речення на основі метамовного мережевого концепту ПРОПОЗИЦІЙНА ПРЕДИКАЦІЯ, який вербалізується через універсальний мовний біцентричний синтаксичний комплекс підмет + присудок, що на ментальному рівні проявляється як мовне відображення фізичної дихотомії матерія / рух, прототипом якої є дихотомія простір / час.

Базовими концептами є АКЦІОНАЛЬНІСТЬ, КАУЗАТИВНІСТЬ, СТАН, ВЛАСТИВІСТЬ, НАЯВНІСТЬ, ПОСЕСИВНІСТЬ, ПРОЦЕСУАЛЬНІСТЬ, БЕЗОСОБОВІСТЬ. При цьому ключовим є концепт НАЯВНІСТЬ / БУТТЯ / ІСНУВАННЯ, що визначається на основі постулату про іконічність та фігуративність синтаксису. Основою для творення базових концептів є вербоцентрична за сутністю французька пропозиційна предикація, яка, водночас, слугує для репрезентації когнітивних архетипів у синтаксичних конструкціях через семантику присудка і його часову форму, де концептуально відбивається перцепція простору і часу. До структури метамовного концепту ПРОПОЗИЦІЙНА ПРЕДИКАЦІЯ входять мережеві концепти ПОРЯДОК СЛІВ, ІНВЕРСІЯ, ПАРЦЕЛЯЦІЯ.

Вибір синтаксичних конструкцій, синтаксичних засобів зв’язку, пунктуаційних знаків у художньому тексті зумовлений авторською ігровою поетикою, яка сприяє породженню додаткового прагматичного змісту й поліфонії тексту. Оригінальний авторський підхід до відображення дійсності часом призводить як до синтаксичної надмірності, так і до недостатності, що спонукає читача до пошуку імпліцитних смислів. Рекурсивне додавання підрядних речень, теоретично необмежена кількість сурядних речень у межах одного речення, надобсяг, потенційне розширення речення до меж тексту, надлишкове використання всередині цього речення унілатеральних та білатеральних розділових, ізольованих та модальних знаків пунктуації, зокрема таких, як знак питання, знак оклику, крапка з комою, дужки, тире – типові характеристики текстоїдного речення сучасного французького художнього прозового тексту.

При систематизації якісно-кількісних показників синтаксичних одиниць текстів сучасної французької художньої прози виявлено, що підсистема синтаксичних конструкцій одного типу може в певних ділянках тексту відзначатися як рівноважна, на що вказує впорядкованість цих синтаксичних одиниць із тяжінням до магістральних атракторів. Однак у динаміці ця ж підсистема може входити у позитивні та негативні критичні стани. Рівновага в одній підсистемі може зберігатися завдяки нерівноважним станам інших типів конструкцій в одному й тому ж фрагменті тексту у статиці. Вивчення циклічних атракторів різних текстів дало змогу побудувати універсальну матрицю підмета французького художнього прозового тексту, а також матрицю присудка, адже ідентичні атрактори у текстах різних авторів доводять її існування. Об’єднуючи загальні матриці підмета та присудка, було сконструйовано універсальну синтаксичну матрицю текстів сучасної французької художньої прози.

Для встановлення закономірностей синтаксичної системної самоорганізації текстів сучасної французької художньої прози проведено аналіз позиційної динаміки, який показав, що синтаксична система сучасного французького художнього прозового тексту має три основні самоорганізаційні динамічні домінанти: повтор, золотий перетин та симетрія.

Згідно з текстотвірним принципом повтору, який є засобом структурування тексту, відбувається ритмічна зміна таких синтаксичних структур та одиниць, як словосполучення, речення, абзац; впорядковується композиція цілого тексту та формується прогресивна динаміка його синтаксичної системи.

Золотий перетин у текстах сучасної французької художньої прози відіграє роль структурно-смислового, композиційного і сюжетотвірного центру, який впливає на динаміку синтаксичної системи тексту, адже саме у зонах першого та другого золотих перетинів відбуваються зміни негативних і позитивних критичних станів підсистем синтаксичних конструкцій.

Принцип симетрії у синтаксичній організації текстів сучасної французької художньої прози розкривається через наявність осі або центру симетрії у серединних розділах текстів. У роботі було ідентифіковано два типи симетрії – осьову, яка характеризується симетричною динамікою одного з аналізованих типів конструкцій, та центральну, яка є симетрією кількох типів конструкцій, причому позитивні критичні стани підсистеми одного типу конструкцій урівноважуються негативними критичними станами підсистеми іншого типу.

Реалізація трьох основних домінант синтаксичної організації сучасного французького художнього прозового тексту відбувається на різних синтаксичних рівнях: від речення до цілого тексту. Ці когнітивні домінанти беруть участь у формуванні структурно-синтаксичної матриці тексту, вони є композиційними нормами макро- та мікросинтаксичного рівнів тексту, а також спільними для автора та читача універсальними когнітивними кодами і засобами підтримання його цілісності й зв’язності.

Представлена робота відкриває перспективи для нових досліджень синтаксису тексту в лінгвосинергетичному та когнітивному аспектах. Розроблена у роботі методика є універсальною і може використовуватись для аналізу динаміки функціонування систем синтаксичних конструкцій різних текстів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Філоненко Н. Г. Синтаксична організація сучасного французького художнього прозового тексту : [монографія] / Наталія Георгіївна Філоненко. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2016. — 295 с.

2. Філоненко Н. Г. Засоби вираження синтаксичного концепту стан у романі Лорана Годе "Le soleil des Scorta" / Н. Г. Філоненко // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : [зб. наук. пр.]. — К. : Логос, 2012. — Вип. 22. — С. 316—322.

3. Філоненко Н. Г. Особливості граматичної структури повних питальних речень у сучасному французькому літературному тексті (на матеріалі творів Ф. Бегбеде) / Н. Г. Філоненко // Нова філологія : [зб. наук. праць]. — Запоріжжя : ЗНУ, 2012. — № 49. — С. 207—210.

4. Філоненко Н. Г. Синтаксична структура часткових питальних речень французької мови як об’єкт когнітивних досліджень (на матеріалі творів Ф. Бегбеде) / Н. Г. Філоненко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія Філологічні науки. Мовознавство. — 2012. — № 23. — С. 153—156.

5. Філоненко Н. Г. Синтаксичні та композиційні особливості структурування роману Алексіса Жені "L'art français de la guerre" / Н. Г. Філоненко // Проблеми семантики слова, речення та тексту : [зб. наук. пр.]. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. — Вип. 29. — С. 182—188.

6. Філоненко Н. Г. Золотий перетин у структурній і смисловій організації роману Лорана Годе "Le soleil des Scorta" / Н. Г. Філоненко // Проблеми семантики слова, речення та тексту : [зб. наук. пр.]. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2013. — Вип. 31. — С. 272—279.

7. Філоненко Н. Г. Концептуальний зміст синтаксичних одиниць у сучасних французьких художніх прозових текстах / Н. Г. Філоненко // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : [зб. наук. пр.]. — К. : Логос, 2013. — Вип. 24. — С. 389—395.

8. Філоненко Н. Г. Кореляція текст/дискурс у дослідженнях сучасних французьких художніх прозових творів / Н. Г. Філоненко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія Філологічні науки. Мовознавство. — 2013. — № 19. — С. 252—255.

9. Філоненко Н. Г. Пунктуаційні засоби вираження безсполучникового зв'язку у романі Мішеля Уельбека "La carte et le territoire" / Н. Г. Філоненко // Наукові записки. Серія "Філологічна". — Острог : Вид-во Національного Університету "Острозька академія", 2013. — Вип. 35. — С. 399—401.

10. Філоненко Н. Г. Структурні та функціональні особливості синтаксичних одиниць роману Марі Ндьяй "Trois femmes puissantes" / Н. Г. Філоненко // Studia linguistica : [зб. наук. пр.]. — К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. — Вип. 7. — С. 415—421.

11. Філоненко Н. Г. Концептуальні властивості синтаксичних зв'язків та синтаксичних відносин у романі Жерома Феррарі "Le sermon sur la chute de Rome" / Н. Г. Філоненко // Наукові записки. Серія "Філологічна". — Острог : Вид-во НУ "Острозька академія", 2014. — Вип. 45. — С. 173—175.

12. Філоненко Н. Г. Репрезентація концепту "ІНВЕРСИВ" у двокомпонентних реченнях у романі Мішеля Уельбека "La carte et le territoire" / Н. Г. Філоненко // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : [зб. наук. пр.]. — 2014. — Вип. 25. — С. 449—460.

13. Філоненко Н. Г. Функціональний аспект парцеляції у сучасному французькому художньому прозовому тексті / Н. Г. Філоненко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія "Філологія". — Одеса, 2014. — № 12/13. — С. 142—144.

14. Філоненко Н. Г. Когнітивний аспект дієслівних предикативних синтаксичних конструкцій у сучасному французькому художньому тексті / Н. Г. Філоненко // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : [зб. наук. пр.]. — К. : Логос, 2015. — Вип. 27. — С. 428—437.

15. Філоненко Н. Г. Когнітивний та лінгвосинергетичний аспекти вербалізації синтаксичного концепту ПРОПОЗИЦІЙНА ПРЕДИКАЦІЯ у романах Л. Годе "Le soleil des Scorta" та А. Раімі "Syngué sabour. Pierre de patience"/ Н. Г. Філоненко // Наукові записки. Серія "Філологічна". — Острог : Вид-во НУ "Острозька академія", 2015. — Вип. 51. — С. 107—109.

16. Філоненко Н. Г. Лінгвосинергетичний аспект синтаксису речення в романі Л. Годе "Le soleil des Scorta" / Н. Г. Філоненко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія "Філологія". — Одеса, 2015. — № 15. — Т. 2. — С. 159—161.

17. Філоненко Н. Г. Синтаксичний аспект поліпропозиційних речень у сучасному французькому художньому прозовому тексті / Н. Г. Філоненко // Наукові записки. Серія "Філологічна". — Острог : Вид-во НУ "Острозька академія", 2015. — Вип. 56. — С. 312—314.

18. Філоненко Н. Г. Конструкція присудок + додаток у сучасному французькому художньому прозовому тексті: лінгвосинергетичний та когнітивний аспекти / Н. Г. Філоненко // Наукові записки. Серія "Філологічна". — Острог : Вид-во НУ "Острозька академія", 2016. — Вип. 62. — С. 337—339.

19. Філоненко Н. Г. Принципи синтаксичного дослідження сучасного французького художнього тексту у когнітивному та лінгвосинергетичному аспектах / Н. Г. Філоненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки. — Кіровоград : Видавець Лисенко В.Ф., 2016. — Вип. 145. — С. 499—502.

20. Филоненко Н. Г. Субъектно-предикатные отношения во французском художественном тексте : когнитивный аспект / Н. Г. Филоненко // Вестник Воронежского государственного университета. Серия : Лингвистика и межкультурная коммуникация. — Воронеж : Воронежский государственный университет, 2014. — № 3. — С. 52—56. — ISSN 1680-5755.

21. Филоненко Н. Г. Динамика сказуемого с нулевой связью в современном французском художественном тексте / Н. Г. Филоненко // European Journal of Literature and Linguistics. — Vienna : "East West" Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, 2016. — № 3. — P. 61—63. — ISSN 2310-5720.

22. Філоненко Н. Г. Лінгвосинергетичний аспект синтаксичної організації роману Жерома Феррарі "Le Sermon sur la chute de Rome" / Н. Г. Філоненко // Science and Education a New Dimension. Philology, IV (19). — Budapest, 2016. — Issue 84. — P. 12—15. — ISSN 2308-5258.

23. Филоненко Н. Г. Подлежащее в современном французском художественном прозаическом тексте: когнитивный и лингвосинергетический аспекты / Н. Г. Филоненко // European Applied Sciences. — Stuttgart : ORT Publishing, 2016. — № 2. — P. 73—75. —ISSN 2195-2183.

24. Філоненко Н. Г. Нормативність та аномальність синтаксичної структури речення у мовному і мовленнєвому стратах / Н. Г. Філоненко // Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація : тези доповідей XII наукової конференції з міжнародною участю. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. — С. 311—313.

25. Філоненко Н. Г. Роль синтаксичного повтору та золотого перетину в структурній організації сучасного французького художнього прозового тексту / Н. Г. Філоненко // Матеріали IV Всеукр. наук. конф. романістів "Структурно-семантичні і когнітивно-дискурсивні парадигми сучасного романського мовознавства". — ДНУ імені Олеся Гончара, 2013. — С. 110—111.

26. Філоненко Н. Г. Системно-категоріальний підхід у дослідженнях французького синтаксису художнього тексту / Н. Г. Філоненко // Матеріали Міжнар.

наук. конф. "Україна і світ : діалог мов і культур", 3–5 квітня 2013 року. — К. : Київський національний лінгвістичний університет, 2013. — С. 400—401.

27. Філоненко Н. Г. Концептуальні особливості інверсії у сучасному французькому художньому прозовому тексті / Н. Г. Філоненко // Матеріали Міжнар. наук. конф. "Україна і світ : діалог мов і культур", 19–21 березня 2014 року. — Київський національний лінгвістичний університет, 2014. — С. 442—444.

28. Філоненко Н. Г. Текстотвірна функція повтору синтаксичних одиниць у сучасному французькому художньому прозовому тексті : лінгвосинергетичний аспект / Н. Г. Філоненко // Матеріали Міжнар. наук. конф. "Україна і світ: діалог мов і культур", 1–3 квітня 2015 року. — Київський національний лінгвістичний університет, 2015. — С. 459—461.

29. Філоненко Н. Г. Мережева організація синтаксису сучасного французького художнього прозового тексту / Н. Г. Філоненко // Структурно-семантичні і когнітивно-дискурсивні парадигми сучасного романського мовознавства : Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції романістів. — Одеса : Вид-во КП ОМД, 2015. — С. 45—46.

30. Філоненко Н. Г. Обставинні присудкові конструкції у сучасному французькому художньому прозовому тексті / Н. Г. Філоненко // Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal). — Warszawa, 2016. — część 2. — № 9. — P. 111—114.

31. Філоненко Н. Г. Фактитивні та каузативні конструкції у сучасному французькому художньому прозовому тексті / Н. Г. Філоненко // Sciences of Europe. Philological Sciences. — Praha, 2016. — № 3 (3). — V. 2. — P. 62—65.

АНОТАЦІЯ

Філоненко Н.Г. Синтаксична організація текстів сучасної французької художньої прози: когнітивний та лінгвосинергетичний аспекти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.05 – романські мови. – Київський національний лінгвістичний університет МОН України, Київ, 2016.

У дисертації запропоновано новий підхід до вивчення синтаксису французького художнього прозового тексту через інтеграцію когнітивного та лінгвосинергетичного аспектів, розроблено нову методику аналізу динаміки синтаксичної системи тексту, у тому числі й представлено методику визначення синтаксичної матриці, представлено концептуальний аналіз синтаксичних одиниць та нове розуміння структури синтаксичних концептів сучасного французького художнього прозового тексту, обґрунтовано два нових терміни, а також досліджено синергетичні властивості та концептуальні характеристики підметів та присудкових конструкцій, висвітлено когнітивну і синергетичну роль золотого перетину та атракторів у структурі художнього тексту, представлено нову концепцію і викладено три основні принципи організації сучасного французького художнього прозового тексту: повтор, золотий перетин та симетрія.

Ключові слова: синтаксичний концепт, золотий перетин, симетрія, повтор, синтаксична конструкція, підмет, присудок, художній прозовий текст.

RESUME

Filonenko N. G. Syntactic Organisation of the Contemporary French Fictional Prose Texts: Cognitive, Lingual and Synergetic Aspects. – Manuscript.

Thesis for a Doctoral Degree in Philology, Specialty 10.02.05 – Romance Languages. – Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine, 2016.

The thesis deals with the study of syntactic organisation of the contemporary French fictional text, implements the integrative investigation of syntactic systems and structures of French novels, identifies the main text-forming dominants of their self-organisation from the perspective of cognitive linguistics and lingual synergetics.

The study proposes a new approach to the research of the French fictional prose text syntax through the integration of cognitive, lingual and synergetic aspects, presents the conceptual analysis of syntactic units and a new understanding of syntactic concepts structure of the contemporary French fictional prose text, grounds two new terms as well as investigates synergistic properties and conceptual characteristics of subjects and predicate constructions, elucidates cognitive and synergetic role of golden ratio and attractors in the fictional text structure, proves the validity of the term "syntactic concept". Sign nominative nature of syntax legitimizes the syntactic concept as a mental formation and serves as a language and thought cognitive mediator.

Syntax concepts are multidimensional, they form a complex network and are syncretically presented at microsyntactic and macrosyntactic levels. In the contemporary French fictional prose text different syntactic concepts can be verbalized by means of the same syntactic units. Namely, metalinguistic concepts, collective concepts and idioconcepts of configurative format, compositional and syntactic metatextual concepts and conventional, compositional and syntactic, textual and stylistic idioconcepts are realized through the violation of normative syntax, unusual punctuation, author's structural and spatial text organisation and stylistic techniques. Conventional compositional and syntactic text idioconcepts appear on the basis of the syntactic metalinguistic concept system.

The thesis analyzes results of the text research in the aspect of form and content connection, as well as considers the basic properties of syntax semiotic system of the contemporary French fictional prose text, proves the necessity for the integration of system-structural and anthropocentric paradigms in the syntactic research of fictional texts. The semiotic system of the text is based on the synergy of such its properties as binarity, hierarchy, emergentness and non-additivity which are manifested through the hierarchy of levels and semiotic space, symmetry and asymmetry, linearity and non-linearity, closedness and openness, statics and dynamics, collective social and individual, invariance and variability. This binarity appears systemically at all levels of the fictional prose texts starting from the theme-rheme relations in the sentence to the whole text structural organisation.

The developed techniques made it possible to obtain quantitative data for the syntactic systems dynamics characterization of the contemporary French fictional texts on the basis of which universal cognitive syntactic matrix of the French universal bicentric predicative complex subject + predicate has been constructed.

When systematizing qualitative and quantitative indicators of the modern French prose text syntax, it has been found out that the subsystem of syntactic constructions in certain parts of the text analyzed can be equilibrial or non-equilibrial which is marked by the order of syntactic constructions with gravity to the main attractors.

Certain general tendencies of the French fictional prose texts have been revealed. Three basic textual dominants such as repetition, golden ratio and symmetry have been discovered, described and analyzed. They are compositional standards of the text, its universal cognitive codes.

The thesis presents new techniques of modelling the syntactic concepts matrix which is applicable to the research of different texts.

Keywords: syntactic concept, golden ratio, symmetry, repetition, syntax, subject, predicate, fictional prose text.

АННОТАЦИЯ

Филоненко Н.Г. Синтаксическая организация текстов современной французской художественной прозы: когнитивный и лингвосинергетический аспекты. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.02.05 – романские языки. – Киевский национальный лингвистический университет МОН Украины, Киев, 2016.

В диссертации предложен новый подход к изучению синтаксиса французского художественного прозаического текста через интеграцию когнитивного и лингвосинергетического аспектов, разработана новая методика анализа динамики синтаксической системы текста, в том числе предложена методика определения синтаксической матрицы, представлен концептуальный анализ синтаксических единиц и новое понимание структуры синтаксических концептов современного французского художественного прозаического текста, обоснованы два новых термина, а также исследованы синергетические свойства и концептуальные характеристики подлежащих и конструкций сказуемого, освещены когнитивная и синергетическая роль золотого сечения и аттракторов в структуре художественного текста, представлена новая концепция и изложены три основных принципа организации современного французского художественного текста: повтор, золотое сечение и симметрия.

Ключевые слова: синтаксический концепт, золотое сечение, симметрия, повтор, синтаксическая конструкция, подлежащее, сказуемое, художественный прозаический текст.

Підписано до друку 09.11.2016 р. Зам. № 1089
Формат 60х90/16. Папір офсетний. Друк – цифровий.
Наклад 100 прим. Ум. друк. арк. 1,9.
Друк «ЦП «КОМПРИНТ», Свідоцтво ДК № 4131, від 04.08.2011 р.
м. Київ, вул. Предславинська, 28
528-05-42, 067-209-54-30
email: komprint@ukr.net